

მთბზაშრი

სოციალ-დემოკრატიული ჟურნალი

№ 10.

კვირა, 20 მარტი 1905 წლისა.

№ 10.

„მთბზაშრის“ რედაქცია სელის მოძღვრებას სწავლავს და სწავლებს, რომ ვინც სწავლით უფლის შემოტანა აკლია, დასჯილნი შექმნა.

გამოვიდა ახალი წიგნი
ნაწილებად პოლიტიკურ ეკონომიიდან
ა. ჯულუაძისა
ფასი სათი მუერ.

შინაარსი: დღევანდელი მდგომარეობა, ფ. მახარაძისა, — თმის ამბები. — ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ. — სხვა-და-სხვა ამბები. — შინაური მიმოხილვა, ნარისა, — კორესპონდენციები. — რუსეთის ქრონიკა. — უცხოეთის ქრონიკა. — * * *, ლექსი ვ. რუხაძისა. — გურიის ამბები, ნ. კ. — ძისა. — მასწავლებელთა გასაჯირი და კავშირი სრულიად რუსეთის მასწავლებელთა. — ისტორიულ-საზოგადოებრივი წერილები, თარგმ.

დღევანდელი მდგომარეობა.

დღევანდელ საერთო განკითხვის დროს, როცა ყველა მხაგრელი და შემავიწროებელი იძულებული ხდება პასუხი აგოს ხალხის წინაშე რაც რამ აქამდის ბოროტება და ცოდვა ჩაუდენია, ყველაზე უფრო დიდ ყურადღებას გლეხებს მოძრაობა იქცევს. და მართლაც, ამ ათი წლის წინეთ რომ ვისმეს გლეხების მოძრაობის შესახებ საუბარი ჩამოვდო, იმას ყველა მასხარათ იხედებდა. იმ დროს ჩვენში ქალაქის მუშების მოძრაობაც არაფრათ მიანდა და პირდაპირ, აშკარათ, უარყოფდენ ჩვენში მუშათა კითხვას. მაგრამ დღეს ყველა დარწმუნდა, რომ მუშების კითხვა ჩვენში სრულდებით უსაქმო პირების გატაცება და ოცნება არ არის, არამედ მას ღრმა ეკონომიური და პოლიტიკური საფუძველი აქვს თანამედროვე საზოგადოებრივ პრობლემებში. ამავე დროს საზოგადოებას თავზე დაატყდა მეორე არა ნაკლები ყურადღების ღირსი საკითხი — საკითხი გლეხ-კაცობის მდგომარეობის შესახებ. ეს ყველასათვის მოულოდნელი იყო, და უმრავლესობას ეს საკითხი დიდხანს არ ჯეროდა. და მართლაც ვის ეგონა, რომ სოფლის გლეხ-კაცობა, ამოდენა ხნის განმავლობაში მარტო სიმწიფესა და შევიწროებას დაჩვეული და გონება დახშული, თვალებს გაახელდა, ხმის ამოდებას გაბედავდა და თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესობას მოითხოვდა? ვინ წარმოიდგენდა, რომ ჩვენი მიყროებული სოფლები, სადაც ბატონ-ყმობის დროიდან დარჩენილი წესები და პოლიციელთა მათრახი ბატონობდა, სადაც ცოცხალი აზრის ან სიტყვის გაგონება ყოველად შეუძლებელი იყო, ასე გაბედულათ და ენერგიულათ მოითხოვედნ ადამიანურ

უფლებებს? და აი ეს დაუჯერებელი გარემოება დღეს ცხადი შეიქნა, სინამდვილე იქცა. გურიის გლეხებში დაწყებული მოძრაობა დღეს თითქმის მთელ ამერიკის გლეხობას მოედდა. მთელი გლეხობა, როგორც ერთი კაცი, ზიზღს უცხადებს ძველ წეს-წყობილებას, სპობს ყოველგვარ კავშირს მთავრობის ყოველგვარ დაწესებულებასთან და თბთულობს ხალხის წარმომადგენლების მიერ არჩეულ მართვა-გამგეობას, წინააღმდეგობად და ახლაც ვიმეორებთ, რომ გლეხების დღევანდელი მოძრაობა დიდადა და გაიზარდა ეკონომიურ ნიადაგზე, ე. ი. ამ მოძრაობის თავი და თავი მიზეზი უპირველეს ყოვლისა მიწის სიჭრუოე ან სრულიად უმიწობა იყო გლეხებში. მაგრამ დიდი შეცდომა იქნებოდა, რომ გლეხების დღევანდელი მოძრაობა მარტო ეკონომიური შევიწროებით ავსნათ. ვინ არ იცის, რომ გლეხებში დღეს ბევრია ისეთები, რომლებმაც მიწა-ადგილი ბევრათ იმაზე მეტი აქვთ, რაც თითონ ქირდებთ თავის სარჩენათ, და რომლებიც გაჭირვებულ გლეხებს იჯარით აძლევენ მიწებს. ესენი შეადგენენ სოფლის ბურჟუაზიას, მეორე მხრით არიან ან სრულდებით უმიწაწყლოთ დარჩენილი (ბაგანო) ან მცირე მამულის პატრონი გლეხები, რომლებიც იძულებულნი არიან მემამულეებიდან აიღონ იჯარით მიწები, რომ სიმშობისაგან არ დაიხოცონ. ერთი სიტყვით აქ ჩვენ იმის თქმა გვინდა, რომ მაშინ როცა გლეხების ერთი ნაწილი, ე. ი. მისი უმრავლესობა, ეკონომიურათ შევიწროებული და დაჩაგრულია, მისი უმცირესი ნაწილი, — სოფლის ბურჟუაზია, ამ მხრით, რასაკვირველია შედარებით, უზრუნველყოფილია. ამნაირათ აშკარაა, რომ გლეხ-კაცობის ამ ორ ჯგუფს შუა ეკონომიური განხეთქილება არსებობს; მაგრამ მიუხედავთ ამისა, დღეს გლეხობა, როგორც ერთი კაცი, ამოძრავებრილია და თავის უკმაყოფილებას უცხადებს დღევანდელ მართვა-გამგეობას და წესწყობილებას, ერთ ხმათ თხოულობს ამ წესწყობილების ძირიანათ შეცვლას. რით აიხსნება ასეთი შეერთებული მოქმედება? უტყველათ უნდა იყოს ისეთი რამ, რაც ერთი და იმავე მდგომარეობაში აყენებს როგორც გატაცებულ ბოგანო გლეხს, ისე სოფლის შემცლებულ გლეხობასაც. რაში გამოიხატება ეს მდგომარეობა? დღეს ეს ყველასათვის აშკარა შეიქნა.

გლეხებმა უკვე შეიტყვეს, რომ, მართალია, ამ ორმოცი წლის წინეთ მოხდა ბატონების და ყმების გათიშვა, ე. ი. ბატონ-ყმურ ურთიერობის გაღქმება, მაგრამ ეს გაუქმება მარტო სიტყვიერი გამოდგო, საქმიან გლეხი თითქმის იმავე ბატონ-ყმურ ურთიერობაში დარჩა. ეს ბატონ-ყმური დამოკიდებულება მარტო იმაში როდი გამოიხატება, რომ გლეხები მიწა-ადგილების მხრით შევიწროვდნ და საესებით ყოფილ მემკატონეებისაგან დამოკიდებულნი გახადნ, არამედ კიდევ უფრო იმაშია, რომ გლეხებისთვის შექმნეს განსაკუთრებული კანონი, რომლის ძალით გლეხები დამოკიდებულნი ყველა დანარჩენ წოდებებიდან და გლეხობა აღიარებულთა დაბად, გადამხდელ, მო-

ხარკე წოდებათ. ამავე კანონის ძალიან გლახეკაცობას დააკისრეს ყოველგვარი გადასახადი და ბევარი როგორც მემამულეები, ისე ხაზინის სასარგებლოთ. გარდა მემამულეებისა, ნაბატონარებისა, გლახობას კიდევ მეორე ბატონი მიუჩინეს. ეს გახლავთ პოლიცია ანუ აღმინისტრაცია. მთავრობის ეს ორგანო, დაწესებულება, ლამაზად ყველაფრის ჩანთქვას, ყველაფრის თავის ბრტყალბეში მომწყვედვას. იგი ერთდა და ეჩხარებოდა ყველაფერში; ხალხი მის თვალში შეიქნა რალაც გაუგებარი, გონება დახშული, ყველაფრის ამტანი, უენო მასსა, რომელსაც როგორც უნდოდა, ისე ეტყოდა. გლახობას ვითომც უფლებაც მიანიჭეს თავისი საქმეები თითონ მას ეწარმოებია; მას ჩააგონეს, ხომ მთავრობა შენთვის ზრუნავსო. გლახები მართლაც ირჩევდენ მამასახლისებს და სოფლის სხვა მოხელეებს, მაგრამ ეს მათ მიერ არჩეული პირები ნამდვილათ პოლიციის სრული მორჩილი იყვენ, მხოლოდ მისი სურვილის ამსრულებლები იყვენ, ასე რომ პოლიციას ვინც უნდოდა, იმას ირჩევდა და აყენებდა მამასახლისათ; ამიტომ ეს მამასახლისები ხალხის მტანჯველებათ გადაიქცენ. ხალხს დაარსებინეს სკოლები, ვითომც გონების გასწავლებლათ, მაგრამ ნამდვილათ კი სკოლა—ეს წმიდა ტაძარი—გონების დასაბრმავებელ იარაღათ გადააქციეს, სადაც ბავშვს უფრო ამახინჯებენ და რყენიან, ვინემ ცხოვრებისათვის ამზადებენ. აღმინისტრაციამ ვითომც არც ხალხის ჯანმთელობა დაივიწყა: გლახებს გაუმართეთ; სასოფლო საავათმყოფოები, მაგრამ საქმე მოაწყეს ისე, რომ ეს წმიდა საქმეც თავის მოხელე ჩინოვნიკებს ჩაუგდეს ხელში, რომლებიც მხოლოდ თავის ჯიბის გასქელებათე ფიქრობდენ, და არა ხალხის ჯანმთელობათე. ჩინოვნიკ-ექიმს ფეხებზე კიღია ავათმყოფი გლახი, ოღონდ მან ფულები აიღოს; ამიტომ ჩინოვნიკ-ექიმების ხელში სასოფლო საავათმყოფოები გადაიქცენ ხალხის საყველუფავ იარაღათ; და იმავე დროს კი სასოფლო საავათმყოფოები გლახ-კაცების ფულით ინახება და იქიდან კი გლახებს კისრის-კვრით ერეკებიან ჩინოვნიკ-ექიმები. სად არის აქ სამართალი? და ამას შემდეგ კი გასაკვირალია, რომ ხალხი ანგრეეს და წვაეს სოფლის სკოლებს, გალახეს და მოკლას ემუქრება ჩინოვნიკ-ექიმებს? სასტიკი და მიტოვებული ცოლდა იქნება, თუ აქედან იმ დასკვნას გამოიყვანთ, რომ ხალხს არ სურს სწავლა, რომ იგი არაფრათ ავადებს წამლობას და ექიმობას. ეს არის დღევანდელი წესწყობილების შედეგი. აი სადამდის მიიყვანეს და როგორ გააბოროტეს ხალხი! განსაკუთრებით იტანჯება აქ გლახ-კაცობა, როგორც წოდება, და აი სწორეთ ამიტომ ამოძრავდა იგი ამ წესწყობილების წინააღმდეგ. ამბობენ, რომ თუ თავად-აზნაურობა დაუთმობს და ზოგ შეღავათს მიანიჭებს გლახებს, შეიძლება, ეს უკანასკნელნი დაკმაყოფილდენ, დაწყნარდენ და ძველ ცხოვრებას დაუბრუნდენო. ამის თქმა ან გაუგებრობაა და ან თავისი თავის დატყუილება; გლახების მოძრაობა მიმართულია დღევანდელი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წესწყობილების წინააღმდეგ; გლახები თხოულობენ ბატონ-ყმურს ურთიერობის ნაშთის სრულიად გაუქმებას. ეს ძესწყობილება ხელს უშლიდა და აბრკოლებდა ქვეყნის გონომიურ წარმატებას, საწარმოვო ძალთა სრულ განვითარებას. ხალხი დაბოროტილი იყო. მართალია, პირადი დამოკიდებულება ბატონსა და ყმას შორის მოისპოა ამ ორმოკი წლის წინეთ, მაგრამ ხალხს ერთას მაგიერ ორი ბატონი გაუჩნდა: ერთი იყო ძველი ნაბატონარი, რომელსაც მთავრობამ მიაკუთვნა გლახების სარჩოსადადებული მიწა-წყალი; მეორე იყო ყოკლის შემძლე აღმინისტრაცია, რომელმაც ხალხი შებოქა და შეიპყრო. გლახები დღეს აშკარათ ხედვენ, რომ მარტო ემემამულეებისაგან

თავის დახსნა მათ ეგრადვეს უშველის, თუ ახლანდელი მართვა—გამგეობის წესი შენახული იქნა. აწინდელი წესწყობილების ძირითადი ცვლილება იქნება მხოლოდ პირველი ნაბიჯი, და ამ პირველ ნაბიჯს მთელი გლახ-კაცობა ერთათ გადადგამს. ეს ნაბიჯი იქნება ხალხის პოლიტიკური განათავისუფლება, პოლიტიკური თავისუფლების მოპოვება. ამას სხვა ნაბიჯები მოყობა, მხოლოდ იმ განსხვავებით, რომ სოფლის გაკვირებული, ბოვანო, ხალხი ჩამოშორდება სოფლის ბურჟუაზიას და მთელი ბურჟუაზიის წინააღმდეგ შეუერთდება ქალაქის მუშა ხალხს. მაგრამ დღეს კი საერთო მტრის მოშორებაა საქარო.

დადგა დრო, დრო განკითხვის, როცა ძველი წესწყობილება უნდა საშუალოთ დაინგრეს. ზოგიერთები ფიქრობენ, ვითომც შეიძლებოდეს ძველ წესწყობილებს ხსნა. იმათი შეხედულებით ამისთვის საკმარისია ზოგი რამ დათმობა, შეკეთება-შემოკეთება. იყო დრო, როცა დათმობაც მეტათ მიანიდათ, მაგრამ დღეს ამით აღარავინ დაკმაყოფილდება. გაიხედ-გამოიხედეთ გარშემო და თქვენ დაინახავთ, თუ რა ხდება: უკმაყოფილებას და პროტესტს არსებული წესწყობილების წინააღმდეგ აცხადებენ არა მარტო ქალაქის მუშები, არამედ სოფლის გლახ-კაცობაც, არა თუ უმაღლესი სასწავლებლებში მოსწავლე ახალთაობა, არამედ საშუალო და დაბალ და თითქმის პირველ დაწყებითი სკოლების შეგირდებიც, არა მარტო მამაკაცები, არამედ დედაცაც; არა მარტო ახალგაზობა, არამედ მოხუცებულებიც. ერთი სიტყვით, დღევანდელი მოძრაობა არ არის წუთიერი, იგი არ არის გამოწვეული კერძო ხასიათის უკმაყოფილებით, იგი მოწმობს, რომ ჩვენი დღევანდელი საზოგადოებრივი და სახელმწიფო წესწყობილება ყოველად უვარგისი და გამოუდგვარია, და სანამ იგი არ შეიცვლება, მშვიდობიანი ცხოვრების დამყარება ყოველად შეუძლებელია. უნდა მოისპოს დღევანდელი პოლიტიკური წესწყობილება და მის ნაცვლათ უნდა დამყარდეს უფლებრივი წესწყობილება, სადაც უზრუნველყოფილი უნდა იქნეს ადამიანის პიროვნების ხელშეუხებლობა, აზრის, სინდისის, სიტყვის, ბეჭდვის, კრების, კავშირის და გაფიცვის თავისუფლება. უნდა დაარსდეს ხალხური მთავრობა, ამორჩეული თვით ხალხის მიერ. მხოლოდ ამ ძირითად ცვლილებების შემდეგ შესაძლებელი იქნება ხალხის კულტურული განვითარება და წარმატება.

ფ. მახარაძე.

მ მ ი ს ა მ ბ ე ბ ი.

თითქმის ერთი თვე გავიდა მას შემდეგ, რაც რუსის ნახევარ მილიონამდე ჯარი სასტიკათ დამარცხდა მდინ. შახესა და ლიოხხეს მიდამოებში, რამაც გამოიწვია მისი აჩქარებით უკან დახევა. იაპონიის გამარჯვებულმა ჯარმა დაიჭირა ჯერ მუკდენი, და შემდეგ ტელინი, ეს მანჯურიის უმსხვილწინაისი სიმაგრე და ფეხდაფეხ დაედევნა რუსის თავზარ დაცემულ და განადგურებულ მხედრობას. შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ ის ჯოჯოხეთი, რომელიც ამ უკანასკნელ ბრძოლის დროს რუსის ჯარმა გამოიარა: სიმშლი, სიცივე, უგზო-უყვლოთ უკან დახევა, მტრის განუწყვეტელი დევნა მთელი ორი კვირის განმავლობაში, ერთი ადგილიდან მეორეზე გადასვლა, ყველგან მოუხვეწრობა, ყველგან გაჭირვება, ყოველგან სიცივე, სიმშლი, ტყვია, ყუმბარა, მოკლულნი, დაჭრილნი, ავათმყოფნი,—აი ის საშინელი სურათი, რომელიც ჩვენ თვალ წინ გვეხატება, როცა ამ საშინელ ომზე დაფიქრდებით. მოკლულთა და დასახიჩრეულთა, ავთმყოფთა და დაკარგულთა რაოდენობა დღეს აღარ

იზომება ასობით და ათასობით, არამედ ათი ათასობით და ასი ათასობით! ჯერ დახლოვებოდაც არ არის გამოარკვეული, თუ სადამდის აღის მოკლე, დაქოილ და გადაკარგულ ჯარისკაცების რაოდენობა. ამბობენ კი, რომ იმათი რიცხვი ორასი ათასამდე აღის, გარდა ტყვეებისა. ეს არის ზაალი მარტო აღამიანთა მსხვერპლის სახით! მაგრამ განა ომში მოკლულ, დაკარგულ და დასახირებულ აღამიანებით განისაზღვრება ეს უმაგალითო ზარალი? ვინ ზღაგს ამოდენა დაკარგულ მშრომელ ხელს, ამოდენა განადგურებულ ქვეყნის ძალას? ვინ გაუწევს პატრონობას იმ მოხუც დედ-მამებს და იმ ქვრივ-ობლებს, რომელთაც ამ ომის წყალობით დაკარგეს შვილები, ქმრები და მამები? ყველა ამას დაუმატეთ იმ აუარებელი სურსათის და სამხედრო მასალის: თოფების, ზარბაზნების, პატრონების და სხ., დაკარგვა, რასაც თითქმის ერთი წლის განმავლობაში ეზიდებოდნენ მანჯურიაში. და ეს მხოლოდ ამ ერთი ბრძოლის დროს! და რამდენი აზისთანა ჩანთქა ამ ომმა? რამდენს კიდევ იგი ჩანთქავს მომავალში? თითქო მოსალოდნელი იყო, რომ მუქდენის და ტელინის აღების შემდეგ, როცა რუსის ჯარი სრულებით თუ არ განადგურდა, განახევრდა მაინც, ეს ყოვლად უმნიშვნელო და საშინელი სისხლის ღვრა შეწყდებოდა, დასასრული მიეცემოდა, რადგანაც ყველასათვის აშკარა უნდა დარჩენილიყო, რომ რუსის ჯარს დღეს გამარჯვების იმედი აღარ უნდა ქონოდა. მაგრამ დღეს ისევ ომის განგრძობისთვის ემზადებიან: მთავრობა, თუ გაზეთებს დაფუჯრეთ, ახალი ჯარების ვაგზავნას აპირებს მანჯურიაში, თითქო ჯერ ცოტა სისხლი დაღვრილიყო, თითქო იმ ომისთვის ჩვენ სანშობლოს ცოტა მსხვერპლი შეეწიროს! გასაკვირალია ამასთან ისიც, რომ მთავარ სარდლები ზედი-ზედ იცვლება, თითქო გამარჯვება მხოლოდ მთავარ სარდლის გამოცვლაზე იყოს დამოკიდებული! უნდა იცოდნენ, რომ დღევანდელ პირობებში ვერც ერთი სარდლი და ვერც მრავალ რიცხოვანი ჯარი, რაც უნდა იგი გაწვრთნილი და მომზადებული იყოს, გამარჯვების შარავნდელით ვერ შემოსავს რუსეთს. რუსეთს ამარცხებს დღეს არა იაპონია, არამედ თავისი საშინაო წეს-წყობილება, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ სრული მოუწყობლობა. ამიტომ დამარცხების მიზეზს ამოთ ეძებენ მანჯურიაში, ჯარის და სარდლების მოუმზადებლობაში. არა, ეს დამარცხება აქ, შინ, უნდა ვეძიოთ, და შეიძლება მხოლოდ მაშინ ეშველოს რამე ჩვენ მრავალტანჯულ ქვეყანას! მაშინ ჩვენ დავინახავთ, თუ ვინ იყვენ ხალხის მოლაღატენი, თუ ვინ გამოიწვია და რა ედვა სარჩულათ იაპონიასთან ომის გამოწყობას. მაშინ ჩვენ დავინახავთ, სტატუს-სეკრეტარი ბეზობრაზოვი და კარის კაცი ბალაშოვი იყვენ ასეთები, თუ ამათში კიდევ სხვებიც ვერცნ! დღეს ამ საშინელ, უმაგალითო ისტორიას ფარდა ეხდება და ცოტ-ცოტათ ირკვევა, თუ ვის ედება ამში ბრალი, თუ ვინ დალია ხალხის სისხლი. გაივლის კიდევ რამოდენიმე ხანი, და ჩვენ წინ ჩაიარაზებიან მთელი რიგი ხალხის მოლაღატეებისა და სისხლის მსმელებისა. ეს დრო, ვგონებთ, შორს აღარ არისო. (რ. ვ.)

ოფიციალური ცნობები გლუხავის მოქარობის შესახებ ტფილისისა და ქუთაისის გუბერნიებში.

(იხ. «კავკაზი» № 68, 70).

28 თებერვალს, ნაშუადღევს 4 საათზე, შორაპნის მაზრის სოფ. ხიდარისა და ვარძიას მცხოვრები გლეხები 350-მდე კაცი, შეგროვდნენ ერთათ და დაიწყეს ყვირილი: ურა!

ახლა ძველი დრო აღარაა, ახლა თავისუფლება, ძმობა და ერთობა! ძირს ძველი მართვა-გამგეობა! და სხვა ამგვარები. ამის შემდეგ ჯერ გაემართნენ კიციის სამინისტრო ორკლასიან სასწავლებლისაკენ, გარეკეს სკოლის მასხურნი, შეამტვრიეს კარები, ფანჯრები, შევიდნენ სკოლაში. დაამხვრიეს შავები, მაგიდები, სკამები, ჩაკურნა ჩაკურნა ატყვის აგრეთვე ხელმწიფე იმპერატორის სურათი და ყველა წიგნები და საბუთის ქაღალდები, რაც კი სასწავლებელში იყო. ამის შემდეგ სასწავლებლიდან ხალხი გაემართა კიციის სასოფლო კანცელარიისაკენ და გაანადგურა ყველაფერი, რაც კი კანცელარიაში იყო, ხოლო წიგნები, მოწმობანი და სხვა საბუთის ქაღალდები გარეთ გამოიტანა და ნაკურნებთ ატყია. აქედან ხალხი გაემართა სოფ. ვარძიას: აზნაურ ივანე ყიფიანის სახლში, სადაც ბინა აქვს კუნძულ კიპრის ბერძენთა მონასტრების ქონებათა გამგეს, არქიმანდრიტ სამოელს. დაინახა თუ არა არქიმანდრიტმა გლეხები—დაიშალა. ხალხი შევიდა ეზოში, დაამხვრია კარები, ფანჯრები და სახლის ყოველ-გვარი ავეჯეულობა; გამოიტანა გარეთ ერთი ყუთი, ამოაღაგა რაც შიგ საბუთის ქაღალდები და წიგნები იყო, დახია ყველა, გადაყარა და წავიდა. როგორც არქიმანდრიტი სამოელი აცხადებს, ყუთში ყოფილა შენახული საქართველოს მეფეთა სიგელ-გუჯრები, რომლის ძალითაც ბერძენთა ხსენებული მონასტერი ფლობდა საქართველოში უძრავ ქონებათა. იმავე დღეს, საღამოს, ხალხის ერთმა ნაწილმა შეამტვრია ყიფიანის სახლის ფანჯრები (ყიფიანი ოჯახობითურთ სხვაგან იმყოფება), შევიდა შიგ და სახლში მყოფთ მოკვლას დაემუქრა, შემდეგ გატყნა კამოდი, დახია რაც შიგ ქაღალდები იყო, და წაიღო ოარი სანადირაო თოფი და ერთი ნაბადი. ხალხმა ამასთანავე წინადადება მიცა რაკველ ხუროებს, რომელნიც ყიფიანის სახლს აშენებდნენ, მუშაობას თავი დაანებეთო.

დღეშეთის მაზრაში, სოფ. ძალისისა და მკადის-ჯვარის მცხოვრებლებმა მუხრანის საუფლისწულო მამულისა და სოფ. მუხრანის ზოგიერთ ადგილებში ნება-დაურთველათ ტუე გაკაფეს. 5 მარტს მუხრანის სასოფლო კანცელარიაში მიწვეულ იქნენ ხსენებულ სოფლების წარმომადგენელნი, მაგრამ სამის ნაცვლათ კანცელარიაში გამიცხადდნენ 14 სოფლის წარმომადგენელნი, მათ შორის ზოგი მუხრანის საუფლისწულო მამულში მოსახლე, ზოგი სახაზინაო ადგილებში დასახლებული და ზოგიც თავად-აზნაურთა მიწა-წყალზე მყოფი. როდესაც მცხოვრებთა აშინარ თვითნებობის მიზეზებს იკვლევდნენ, ჯერ სოფლის რწმუნებულნი, ხოლო შემდეგ კი ყველა იქ მყოფნი, ასე 800 კაცი, წამოადგა წინ, ზოგი კეტებითა და ზოგიც თოფ-რევოლვერ-ხანჯლებით შეიარაღებულნი, და წარადგინეს სიტყვა-სიტყვით შემდეგი მოთხოვნებიანი.

1) უნდა შემცირდეს სოფლის საზოგადოებათა რაიონები, ყოველ სოფელს უნდა მიენიჭოს უფლება იუკლიოს დეპუტატები და ამ დეპუტატებს უნდა შეეძლოთ საბოლოოთ ყველა სამოქალაქო და სისხლის სამართლის საქმეების გარჩევა, თუ საქმე მოხდა იმ სოფლის საზღვრებში ხალხის თვით გასამარ. თლების უფლების შეუზღუდველათ. სოფელში მცხოვრებ სხვა წოდების წარმომადგენლებს გლეხებთან თანასწორი უფლება ეძლევათ. ის, ვინც სოფლის საზოგადოებაში არ ჩაეწერება, კარგავს ყოველსავე კავშირს სოფელთან.

2) სოფლის საზოგადოებებს უნდა გადაეცეს სრულ საკუთრებათ ხაზინის, საუფლისწულო და კრძო ადგილ-მამული, სახანავ-სათესი და ტუე. ამ ადგილებში არ უნდა გადახდეს სოფელს არავითარი ბეგარა, გარდა მცირე გადასახადისა ხაზინის სასარგებლოთ საუკეთესო ადგილებში.

3) მღვდლებს უნდა დაენიშნათ ჯამაგირი და სხვა და სხვა მღვდელ-მსახურებისათვის ფასის მიცემა უნდა იყოს დამოკიდებული თვით გლეხებზე და ამაში არ უნდა ერეოდეს მთავრობა.

4) ჯარში გაყვანილი პირები მხოლოდ თფილისის გუბერნიაში მყოფ ჯარებში უნდა ჩაირიცხოს და ომიანობის დროსაც ამიერ-კავკასიის იქით არსად არ უნდა გაიყვანონ ხოლმე.

5) სასწავლებლების დაარსება უნდა ხდებოდეს გლეხების განკარგულებით. სოფლათ უნდა იყოს მხოლოდ სამეურნეო სასწავლებლები და სწავლება უნდა წარმოებდეს ქართულად და ზოგი რამ რუსულადაც.

6) უნდა მოიხსიოს აქციზი და სააქციზო ზედამხედველობა.

7) უნდა იქმნეს შემოღებული პრესის სრული თავისუფლება.

8) უერთდებიან იმ რუსებს, რომელთაც ეძახიან ბუნტოვჩიკებს.

9) ზემოხსენებულის ასასრულებლათ დადებულია ვადა 14 მარტი, რის შემდეგ გლეხები თავისუფალნი არიან მოიქცენ ზემოთ ნათქვამის შესახებ თავიანთ სურვილზე.

მშვიდობიანობის აღსადგენათ სამაზრო ადმინისტრაციის დასახმარებლათ და მუხრანის მახლობლათ მოჩინელ ტუის და აკლებულ ყანების ღირებულების გადახდევინების საქმეში იგზავნება ერთი ბატალიონი ქვეითა ჯარი და ამ ჯარის შენახვა უნდა დავალოს სამ სოფელს (წილკანს, ძაღისსა, და მკადის-ჯვარს—სულ 550 მცხოვრებს), რომელნიც ამ საქმეში უფრო დაშნაშვე აღმოჩნდნენ.

გლეხთა მოძრაობა გორის მაზრაში თან და თან იზრდება და მწყვავდება. წასულ კვირას სოფ. ზემო-გომში მოხდა გლეხთა ყრილობა, რომელმაც გადაწყვიტა უსასყიდლოთ ისარგებლოს მემამულეთა მიწებით, აღარ მიპართოს ადმინისტრაციის დახმარებას და ყველა საქმე თვითონ გაარჩიოს არჩეულ კაცების ჩეხებით. ასეთივე ყრილობა მოხდა სად. მიხაილა-ვითან დეპოს მუშების მონაწილეობით. ამასთან ყრილობამ თავის მოთხოვნილებათა სისრულეში მოსაყვანათ საქირათ დანიანა ძალა იმპაროს ადმინისტრაციის მოხელეთა წინააღმდეგ და გადაწყვას სასოფლო სამმართველოები.

7 მარტს სოფელ კარაღეთში მახლობელ სოფლებიდან შეიკრიბა გლეხობა წითელის დროშებით, უწყსლება მოახდინა და დააზიანა სოფლის კანცლარია. რადგან კარაღეთის საზოგადოებამ არ იყისრა თავის კანცლარიის დაცვა, საქმეები გადატანილ იქნა მემამულის თავ. ერისთავის სახლში.

ცხინვალში ხალხი ქუზა-ქუზა დადიოდა, იძახდა „უა“-სა და „ერთობას“ და რევოლუციებს ისროდა.

11 მარტს დაიწყო თავდასხმა ქარელში თავ. ციციშვილების ტყეებსა და სახლ კარზე. ამასთან გლეხები უშლიან სოფლის მოხელეებს თავიანთ თანამდებობის ასრულებას და ითხოვენ მემამულეთა მოსამსახურეებს.

სოფ. რუსში, 11 მარტს, ხალხმა ჩაღწა სკოლისა და სასოფლო სამმართველოს შუშები. შემდეგ დააზიანა ოთხი ქარას წისქვილი. ეს წისქვილები სადაოა გლეხთა და მემამულეთა შორის.

ჩამოთვლილ ადგილებს გარდა მოძრაობამ თავი იჩინა აგრეთვე ბაკურიანშიც, თითქმის ყველა სასოფლო სამმართველოში საქმის წარმოება შეჩერდა.

გორის მაზრის გლეხთა საქირაობების გამოსარკვევათ კავკასიის უმაღლესმა მთავრობამ მარტის პირველ რიცხვებში ადგილობრივ გაგზავნა დეისტვიტელნი სტატსეი სოვეტნიკი

ე. გ. ვეიდენაუმი, რომელიც კარგათ იცნობს ადგილობრივ გლეხთა ყოფა-მდგომარეობას. რადგან მოძრაობამ საშიში ხასიათი მიიღო, ადმინისტრაციის დასახმარებლათ გორის მაზრის სხვა და სხვა ადგილას გაიგზავნა ჯარი.

არა ოფიციალური ცნობები გლეხების მოძრაობის შესახებ.

სალოლაშენის (გორის მაზრის) გლეხებს დაუწერიათ თავის მოთხოვნილებანი და წარუდგენიათ ადგილობრივ მემამულისთვის. აქვე ვებეჭდავთ ამ „მოთხოვნილებას“, რომლის სინამდვილესაც იგივე მემამულე თავის ხელმოწერით ამოწმებს. როგორც გავიგეთ, იმ მუხლებში, რომელთა აღსრულებაც მემამულესაგანა დამოკიდებული, ეს უკანასკნელი გლეხებს შეთანხმებია და შეპირებია, მოთხოვნის შესრულებას.

აქვე ვებეჭდეთ სიტყვა სიტყვით გლეხების მოთხოვნილებას:

„ჩვენ, მშრომელ და ყოვლად დაბნეებულ გლეხკაცობას, არა გვქვს მიწა, ტყე, წყალი. ყველა ეს ბუნების სიმდიდრე უფალმა სხვას ჩააბარა, მემამულეებს. ამით ისარგებლეს მათ და ერთი ორათ დაადეს გადასახადი იჯარა ანუ ღალა მიწაზე, აგრეთვე გააძვირეს ტყე.

„ამიტომ ვთხოვლობთ, დაწესდეს შეღავათიანი გადასახადი მიწაზე და ტყე კი უფასოთ მოგვეცეს. მოისპოს ყოველივე ბეგარა, მუშა, გუთანი გლეხკაცებისაგან მემამულეების სასარგებლოთ. აგრეთვე სამწყემსური მემამულეებაც გადახადონ.

„ჩვენში არიან ნადელიანი გლეხკაცები, რომლებსაც ჯერ არ გამოუყიდნიათ, შეუძღებლობის გამო. ამიტომ ვთხოვლობთ უფასოთ დაეთმოთ ეს ნადელები, აგრეთვე უნადელო ხალხს მიეცეს ნადელი უსასყიდლოთ და ვისაც ვაპოუყონია, იმას უკანვე დაუბრუნდეს ფული.

„ჩვენ სხვადასხვა გადასახადს ვიხდით, როგორც სასოფლოს, აგრეთვე სახელმწიფო, რაიც ერთი ორათ გვდატაკებს ისედაც გასაწყობებულ ხალხს, ამიტომ ვთხოვლობთ, დაწესდეს გადასახადი შექმებისდაგვართ ესე იგი, ვისიც წლიური შემოსავალი არ აღემატება 50 თუმანს, იმან არაფერი გადაიხადოს, და ვისაც მეტი შემოსავალი ჰქონდეს, იმან გადაიხადოს.

„ჩვენი მღვდლები ყოველ წესის ასრულებაზე ფულს გვთხოვენ და ზედ მეტ დრამას. ამიტომ ვთხოვლობთ მოისპოს ყოველივე გადასახადი მღვდლების სასარგებლოთ, და მიეცეთ მათ სახელმწიფო ჯამაგირი, ან არა და ვისაც სურს, იმან აძლიოს.

„ჩვენ არ გვსურს პოლიცია თავის სტრატეგიებით, რადგანაც ესენი ჩვენს საქმეს არ არჩვენ, ემსახურებიან ქრთამს და მხოლოდ მთავრობის ბრძანებას ასრულებენ.

„ჩვენ არ გვსურს არც ერთი სასამართლო, რადგანაც მომეტებულს ადგილს საპირათალი სწარმოებს უფიც თარჯიმანების შემწეობით, ამიტომ ვთხოვლობთ მოისპოს ეს და დაარსდეს საგლეხო თვით-მართველობა.

„ჩვენ აღამაინები ვართ, ამიტომ ვთხოვლობთ ყოველ უფლებას თანასწორ სხვა წოდებასთან.

„აგერ ცხრა წელიწადია, მალაზიის ფულს ვიხდით, მაგრამ ჩვენ ამ ფულით არ გვისარგებლია, ამიტომ ვთხოვლობთ უკანვე დაგვიბრუნდეს ეს ფული, რათა ამით დავაარსოთ ადგილობრივი საგლეხო ბანკი, რომ შეღავათიან სარგებლოთ შევვძლოს სენსება, თორემ ჩვენი მოვასშვები ზოგჯერ თუმაწზე

50 კაპ. გვახდევინებენ. უკეთეს არ შეგვისრძლებთ ამ მოთხოვნისთვის, აღარ გავიღებთ მალაიის ფულს.

ჩვენ როგორც გვიანდა, ისე მოვიხმარ ჩვენ ქირანხულს. ამიტომ ვთხოვლობთ მოისპოს აქციონი არყის გამოხდაზე, რადგანაც ჩვენში ძაან შემცირდა ღვინის მოსავალი და უსასმელოდაც არ შეგვიძლიან გაძლება. ყოველს ნივთს დიდი ბაჟი ადევს, მაგ. ჩვენებური ნავთი უცხო ქვეყანაში 30 კაპ. ღირს. ჩვენში კი 1 მ. 50 კაპ. აგრეთვე ძვირია ჩვენში შაქარი, საპონი, სპირტი, სპიჩა და სხვა. ამიტომ ვთხოვლობთ, მოისპოს ეს ბაჟი, რაიცა მომეტებულათ ჩვენ, ჯარბებს, გვაწვეს კისერზე.

ჩვენ გვსურს სწავლა-განათლება, რადგანაც უსწავლელ კაცს ყველა ჩაგრავს ამ წუთისოფელში. ამიტომ ვთხოვლობთ, დაარსდეს საყოველთაო საავადმედებლო სწავლა, სადაც განურჩევლათ სქესისა, უნდა სწავლობდნენ ჩვენი ბავშვები 16 წლამდის და სწავლა უნდა წარმოებდეს ქართულ ენაზე.

ჩვენი სალდათები მიყავთ უცხო ქვეყანაში, სადაც ვერ იტანენ იქაურ ჰავას და უღროვით ესაღმებთან წუთისოფელს ამიტომ ვთხოვლობთ, ჩვენი სალდათები გააწესონ ადგილობრივ პოლკებში.

გზებს მარტო გლახ-კაცები ვაკეთებთ, თითქოს მარტო ჩვენ დავდიოდეთ. ამიტომ ვთხოვლობთ ყველა წოდებამ მიიღოს მონაწილეობა.

ჩვენი ხალხი ბევრი იხოცება უეჭიშოთ იმატომ, რომ ჩვენ არა გვყავს ექიმი და არ გვაქვს საავადმყოფო. ამიტომ ვთხოვლობთ დაგვიარსონ საავადმყოფო თავის ექიშით.

ჩვენმა გამწვავებულმა ცხოვრებამ გვაიძულა ხმა ამოგველო და მოგვეთხოვა ყოველივე ზემოთ მოხსენებული (კივიერა!)

8 მარტს ცხინვალის საზოგადოების დიდი უმრავლესობა შეიკრიბა ცხინვალის მოზოხებით და ლაპარაკი ქონდა თავის სიტირებებზე, მეორე დღეს, ოთხშაბათს, ბოქოელმა დაიბარა ხალხი და გემოუცხადა საყვედური ფარულათ რათ იკრიბებინათ; აი თქვენი კანცელარია, აქ ილაპარაკეთ, ამოირჩიეთ სანდო კაცები, რომ მთავრობის კომისიას გადაცენ თქვენი მოთხოვნანი. პოლიცია ვერ დაესწრება ჩვენს მოლაპარაკებასო. — უახსუბა ზალხმა და ერთიანათ გავიდნენ ლიხეს ვაღმა; იქ მოილაპარაკეს და აირჩიეს 14 კაცი (ყველა სარწმუნოებისა, ერთი თავადიც არის მათ შორის), რომელთაც მთავრობის წარმომადგენლებთან უნდა იქონიონ საქმეო. შემდეგ შემოვიდნენ ცხინვალში, ეკლესიის კარები გააღეს, ბაირალები გამოიტანეს და დიდის ამბით შემოიარეს იქელი სოფელში. გრიბის გულჯარის განხორციელებული ყოველი მხრიდან. ამ დღესვე ხარების რეკითა და ქუდ-მოხლით მიეღმა ყრილობამ აღთქმა დასდო — არამც ვა არამც ცეცხლის მოკიდება და მსგავსი ძალმონერება არ იქნებაო.

სხვა და სხვა ამბები.

გენერალ ალიხანოვის განკარგულებით ქ. ოზურგეთში შემდეგი განცხადება გაუკრავთ:

განცხადება ქ. ოზურგეთის მცხოვრებთ, 10 მარტი 1905წ. ქ. ოზურგეთში მოსული და დაბარებული ჯარის უფროსი, აძლევს წინადადებას ქ. ოზურგეთის და მისი მახრის მცხოვრებთ, რათა ყოველივე კანონიერი წესრიგი იყოს დატოლი. თავიანთ საქმეების შესახებ მიმართონ მთავრობის სასამართლოებს და შეასრულონ ყოველივე მათი კანონიერი მოთხოვნობა. ვინც ამას არ შეასრულებს იქნება სასტიკათ დასჯილი.

ყოველ გვარი იარაღის: თოფის, რევოლვერის, ხმლის, ხანჯლის და სხვ. ტარებასასტიკათ აკრძალულია. დანაშაუდს ამ მოთხოვნისთვის დაწრვევაში ჩამოერთმევა იარაღი, და დაპატიმრებული იქნება.

ყოველ გვარი დუქნები და სხვა სავაჭროები, რომლებიც დღემდე ერთი კვირის განმავლობაში არ გამოიტანენ საჭირო ვაჭრობის ნებართვას, იქნებიან დახურული.

დუქნებსა და სავაჭროებში უნდა შეწყვიტონ ვაჭრობა საღამოს რვა საათზე და დაიწყონ დღის 8 სათზე. დანაშაუდნი ამის დარღვევაში დაიშტრაფებიან.

სამხედრო წესების შემოღების გამო, აკრძალულია ქალაქში სიარული კერძო პირების საღამოს 8 საათის შემდეგ; ამ წესის დასაცვლათ იქნებიან დანიშნული ჯარის კაცებიდან შემდგარი დღის პატრულები (აზხოდი). ნება არა აქვთ კერძო პირთ გადავიდნენ ჯარის ბანაკის რაიონში და რაიმე კავშირი იქონიონ ჯარის კაცებთან.

უცხადებ ქალაქის ვაჭრებს, რომ თუ ვინცობაა სტაჟა გამართეს, ან უმრავლესთ ფასები აუწიეს აქაური ვაჭრობის საგნებს, ჯარებს აუკრძალავ რამე იყიდონ ან შეიძინონ მათგან და ყველაფერი რაც ჯარისათვის საჭირო იქნება ხაზინის ხარჯით მოტანილ იქნება სხვა ადგილიდან.

უკანასკნელ ვაძლევ წინადადებას მოქალაქეთ და მცხოვრებთ დაიცენ წესიერება, შეასრულონ ყოველივე მოთხოვნობა მთავრობისა და მით ხელი შეუწყონ საჩქაროთ სახმედრო წესრიგის მოხსნას.

ქ. ოზურგეთიდან გვწერენ: ჯარი ოზურგეთშია დაბანაკებული. განკარგულება ჯერ არაფერია, გარდა იმისა, რომ განცხადებები მიაკრეს, საღამოს რვა საათის შემდეგ ქუჩაში გაეღა აკრძალულია; ლაშქარით ქუჩებში დადიან ყაზახ-რუსები და სალდათები, და ვაი მისი ბრალი, თუ ვისმეს შეხვდნენ, ტყავს გააძრობენ და კიდევ გაძარცვავენ; შეიძლება სახლებსაც დაუშინონ თოფები, თუ ვინმემ ვოში ჩასვლა მოინდომა. დიდ შიშში ვართ და სახლს ვერ ვშორდებით.

ქ. ქუთაისიდან გვწერენ: ქუთაისიდან ამ დღებში გაიგზავნა რუსეთის სხვა და სხვა გუბერნიებში შემდეგი პირნი: ვლ. მენაღარიშვილი, გ. ზენაიშვილი (ყაზანის გუბ.), მ. ბუკია, ნ. ლომთათიძე და ს. თავართქილაძე (კურსკის გუბ.); დ. კალანდაძე (ტულის გუბ.); ი. მგერელიშვილი (სამარის გუბ.); ფერშალი და რამიშვილი (დონის ოლქში). ყველა ესენი გურულები არიან და ყველას სუთ-ხუთი წელიწადი აქვთ გადაწყვეტილი. აქედანვე გადაიყვანეს თფილისის ციხეში: ს. კილაძე, პ. მასალკოინი და ი. კაჩუხოვი.

გამოიცვალა აქაური ციხის უფროსი და მისი ადგილი პოლიციაში მოსამსახურე ბოჭორშვილს მიცეს. ადგილობრივ ციხეში ახალი წესრიგი შემოიღეს: სასმელ-საქმელი გაუშეობესტულია. მნახველებისათვის უფრო თავისუფლება ჰქვია.

12 მარტს ახალმა გენერალ-გუბერნატორმა ინახულა აქაური ციხე და გაათავისუფლა იქიდან თებერვალში დაკერილი დემონსტრაციის გამო რვა კაცი.

ჩვენ გვატყობინებენ დუშეთიდან: მარტის 14 ადგილობრივი სკოლის ორკლასიანი სკოლის მოსწავლეებმა უარი განაცხადეს და აღარ შევიდნენ სამღვთო რეჯლის გაკეთილზე, რომელსაც ასწავლის მღვდელი დ. მეტრეველი.

14 მარტს თავი მოიყარეს თბილისის ტენიკურ სასწავ-

ლებლის შევირდებმა და სასწავლებლის უფროსს გამოუცხადეს: ამ დროს, როცა ყოველ კუთხეში გამეფებულია უსამართლობა და ხალხის ჩაგვრა, არ შეგვიძლიან უგრძობლათ დაგრჩეთ და განვაგრძოთ სწავლაო. ამის შემდეგ სასწავლებლის საბედაგოგო საბჭომ დაადგინა: გადაყვანილ იქნან შემდეგ კლასში ის შევირდები, რომელთაც საიმედო ნიშნები აქვთ, ხოლო დანარჩენებს დაენიშნოთ ხელ-მეორეთ გამოცდა სექტემბერში; ეთხოვოს მზრუნველს, რომ უფროს კლასის შევირდებს მიეცეთ გათავების მოწმობა. ეს გადაწყვეტილება წარუდგინეს კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მზრუნველს.

14 მარტს ქ. გორში საქალაქო და სასულიერო სასწავლებლის მოწაფენი შეიკრიბენ საქალაქო სასწავლებელთან, საიდანაც ისინი სიმღერით გაემართენ ქალთა გიმნაზიისაკენ. ერთს მათგანს ხელში ეჭირა დროშა ზედწარწერით: „გაუმარჯოს აკადემიურ თავისუფლებას“. ისინი მივიდნენ ქალთა გიმნაზიისთან, სადაც ამ დროს სწავლა იყო, და მოითხოვეს, იქაც შეეწყვიტათ სწავლა. რადგან მათი თხოვნა არ დაამკუფიდეს, დემონსტრანტებმა ფანჯრები ჩააბტვირეს, რის შემდეგაც ქალთა გიმნაზიის მოწაფენი ჯერ-ჯერობით ოთხი დღით დაითხოვეს, სანამ პასუხი მოუვით მთავრობისაკენ. ამის შემდეგ მოწაფენი დაიშალნენ. პოლიციამ გონიერება გამოიჩინა და ხელი არ ახლო. სამწუხაროთ, ასე არ მოიქცა პოლიცია იმავე დღეს სხვა ადგილას, როცა მთელი გორის მცხოვრებლებმა ქალაქში დემონსტრაციულათ ჩამოიარეს; საარტილერიო მოედნის ახლო დახვდით შეიარაღებულმა სალდათების ჯგუფი, რომელთაც, თვით ჩვეულებრივის „разойтись“ უთქმელათ ხალხს რამდენჯერმე ესროლეს. ხალხი მაშინვე გაიფანტა, მოკლეს ერთი 12 წლის ბავშვი, რომელიც ტყეის გაემირა, და თერთმეტი მძიმეთ დაჭრეს. დაჭრილები წაიყვანეს საავადმყოფოებში. ორი იმ დღესვე გარდაიცვალა. ექიმებს რამდენიმეს მორჩენის იმედიც აღარ აქვთ. ხალხი თავისთვის მშვიდობიანათ მიდიოდა, იარაღიც კი არ ქონდათ. წინააღმდეგობის გაწევას სრულებით არ ფიქრობდა. საკვირველი უფრო ის არის, რომ როგორც ამბობენ სალდათებს სროლა ნაბძანები არა ჰქონდათ.

ს. ქარელში პარასკევს 11 მარტს, შებროვდა 400 კაცი და გადაწყვეტილებისამებრ მიუხედავად ივ. ციციშვილს, რომელსაც ეზოში აუზიანი წყარო აქვს გამართული. ამ უბანში ეს ერთათ-ერთი სასმელი წყალია და თ-დ ციციშვილისგან რამდენიმე ხანია, მცხოვრებთ აღკრძალული ჰქონდათ ამ წყაროთი სარგებლობა. ხალხმა ეზო დაანგრია და წყარო გახსნა. ამ არეულობის დროს იქ იყო 4 სტრაჟნიკი. ხალხმა მოთხოვა მათ წასვლა და ისინიც წავიდნენ. აქედან ხალხმა ჩამოუარა სხვა თავადებს და მოსამსახურენი წაართვა. ამ ამბის გამო სადამოუზე გორიდან ამოვიდა მაზრის უფროსის თანაშემწე 20 სტრაჟნიკით.

სოფ. ერთაწინდიდან (გორის მაზრა) იწერებიათ, რომ „იქაურ გლეხკაცობას მოუყრია თავი და მოუღალაპარაკნიათ თავიანთ დღევანდელ ქირავარამხედ. მოუთხოვიათ, რომ საკომლო გადასახადები შეძლებისა და კვლათ იქმნეს განაწილებულიო.

6 მარტს მალითას სადგურთან დაწვეს ბეკათუბნის სოფლის კანცელარია ყველა საბუთის ქაღალდებიანათ, ხარაგულის საზოგადოებამ გაანადგურა იდგილობრივი სოფლის

კანცელარია და დახიეს ყველა იქ ნახული საბუთის ქაღალდები.

ქართლში გაგზავნილი ბ-ნი ვეიდუმაუმი, როგორც ოფიციალური გაზეთი გადმოგვცემს, კავკასიის მთავარ-მარაგების მოადგილეს გენერალ მალამას უკან დაუბარებია, რადგან მოძრაობა ძალიან გამწვავდაო.

გუშინ, 16 მარტს, გორში გაიგზავნა ყაზახთა ეისკის პოლკის ორი სოტნა. ეს ყაზახები ორ რაზმით წასულან. ერთში იყო 116 ყაზახი და 4 აფუცერა, მეორეში— 17 ყაზახი და 3 აფუცერა.

სოფ. ქვემო-აგვალის მენაშელის ი. ლორის-მელიქოვის სახლში დაბინავებულან გლეხები, რომელნიც აპტკიცებენ, ეს მამული ამ 18 წლის წინათ ჩვენ გვეკუთვნოდაო. ლორის-მელიქოვმა პოლიციის მიმართა და თფალისის მაზრის უფროსის თანაშემწე წაიყვანა. სახლი მათ დაეკრილა დახვდათ. ლორის-მელიქოვმა თხოვა მაზრის უფროსის თანაშემწეს, გატეხეთ კლიტე და ჩემ სახლში შემიშვითო, მაგრამ მან უპასუხა, მე მაგის ნება არა მაქვს და თუ გნებავთ, საპართალს მიმართეთო.

გორის მაზრის უფროსმა აცნობა გუბერნატორს, რომ ამ უბანთ გორის მაზრის სოფლის კანცელარიებში საქმის წარმოება სულ არ არის, რადგან ზოგიერთ საზოგადოებაში გლეხები მუქარით აიძულებენ სოფლის მწერლებს და ჩაფრებს, თავი დაანებონ თავიანთ თანამდებობასაო.

თფალისის გუბერნატორმა გუშინ, 17 მარტს, მაზრის უფროსებს შემდეგი მიწერილობა დაუგზავნა: „იმ საბუთებიდან, რომლებიც ხელთა მაქვს, ჩანს, რომ ძლიერ ხშირათ გლეხთა მოძრაობა და უწყისობა წარმოსდგება ხოლმე პოლიციელთა და სხვა და სხვა უწყებების მოხელეთა უკურად-ღებო და გულ-გრილი ქცევით ამ გლეხთა მიმართ. სასტიკათ გიცხადებთ და გავალებთ სახეში იქონიოთ შემდეგი: 1) ამა თუ იმ საგანზე აღძრულ თხოვნების პასუხი გამოუცხადოთ პირდაპირ დაინტერესებულ პირებს და დაინტერესებულ სოფლის საზოგადოებებს. 2) პასუხი, რომელიც მივლ სოფლის საზოგადოებას შეეხება, უნდა გამოეცხადოთ მივლ საზოგადოებას საჯაროთ სოფლის ყრილობაზე; 3) ეს პასუხი სასოფლო სამმართველოებში უნდა მომოკლეთ“.

ქუთაისის ცენტრილური ნაწილის ყოფილი ბოქაული მახარაძე, რომელიც დეჩხუმის ნაწილის ბოქაულათ გადაიყვანეს, 18 მარტს მოუკლავთ უცნობ პირებს.

«ჩერ. ვესტ.» იუწყება: მღვდ. დ. დუმბაძე ოზურგეთის გენერალ ალიხანოვ-ავარსკის სამართალში მიუცია! რადგანაც ხსენებულ მღვდელს ვარი უთქვამს მღვდელ-მოქმედების შესრულებაზე პოლიტიკური მიზნით მოკლულ ტ. ნაკაშიძის და ლ. გურიელის დასაფლავების დროს.

თბილისის მეჩექქეებმა მუშაობაზე ხელი აიღეს. მოთხოვნილება ამგვარია: შევირდები თხოულობენ პურის ფულათ დღეში 20—30 კაპ. ხოლო ტანისამოსისა და ბინისათვის თვეში 2 მ. ნახევარს. ქარგლები ითხოვენ წყვილ ჩექმაზე 50 კ. და სხვა საქმეზე 20—30 კაპ. ოსტატებმა სხვა და სხვა მიზე-

წების გამო ვარი უთხრეს ამ თხოვნის დაქმნაოფილებზე და კრება პარასკევისათვის დაინიშნა.

როგორც ვახ. «ვერისა» აცნობებენ გლგობა მოძრაობას ამ ბოლო ხანებში ფშავ-ხევსურეთშიც გაუდგამს ფეხი.

გასულ თებერვალში: ზვარის, ჩილოს, ნუნისის და ხორაგაულის მცხოვრებმა გლეხებმა შეფიცეს ერთმანეთს: არავითარი საქმისათვის არ მივმართოთ არც სახელმწიფო დაწესებულებას და არც მოხელეებსა და ჩვენი საქმე ჩვენვე ძმურათ გავარჩიოთ.

გარში 15 მარტს შუა ღლის ორ საათზე, რამდენჯერმე ჩამოკრეს სობოროს დიდი ზარი ხალხის დასაძახებლათ და ამის შემდეგ ქალაქ გარეთ მოედნასაკენ გაემართა დიდძალი ხალხი. სულ ორი თასამდე კაცი შეიკრიბა. ორატორები რიგრიგით სიტყვებს ამბობდენ დღევანდელ მდგომარეობასა და ქირ-ვარამზე, ხალხი სულ-განაზული ყურს უვებდა. ბოლოს საზოგადოებამ დადგინა: 1) გამოწვეულ იქნას კრიმ-გირეი, რომელსაც უნდა წარედგინოს გორის მოქალაქეთა მოთხოვნებიანი. 2) თხოვოს მისრის უფროსს, რომ ნება მიეცეს გორის მოქალაქეთ ხუთი ღლის განმავლობაში კრიმ-გირეის მოსვლამდე ყოველ დღე თავისუფლათ, პოლიციის დაუსწრებლათ, კრებები გამართოს, რომ კარგათ შემუშავდეს მოთხოვნებიანი და ამოარჩიონ დებუტატები. 3. 14 მარტს დახოცილების დასაფლავების დროს პოლიციელები არამც და არამც არ დაესწრენ.

სოფ. კარალეთი(ქართლი). 13 მარტს თავი მოიყარა ათასმა კაცმა თავიანთ ქირ-ვარამის გამოსარკვევათ. ამ ყრილობაზე ხუთსამდე ქალი იყო. რამდენიმე სიტყვის წარმოთქმის შემდეგ ხალხი გაემართა ერისთავის სახლისკენ, და წარუდგინეს თავიანთი მოთხოვნებიანი. თხოვლობენ ნადელის გადასახადისაგან განთავისუფლებას, ტყესა და საბაღახოს უფასოთ. ტყე მხოლოდ ხმელი უნდა მიეცეთ უფასოთ, ნედლი-კი როგორც გლეხთა მიერ არჩეული კაცები დააფასებენო. თავადმა ხელი მოაწერა ამ მოთხოვნებებს. შემდეგ მღვდელს მიუბრუნდენ, და ღრამზე უარი განაცხადეს; ჯვრის წყაროი მანეთი, დასაფლავება — ერთი მანეთი. მღვდლებსაც მოაწერიეს ხელი.

ოზურგეთი. 12 მარტს 100 პლასტუნი და 100 ყახახი რუსი ბარგი-ბარხანით გაემგზავრა ჩოხატაურში. თან გაყვა გენერალი აღიხან-ავარსკი ამალით. ერთი კვირაა ყველგან გურიაში დაიკეტა სამრევლო სკოლები. ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებელში სწავლა არ დაწყებულა. ახლათ დაბანაკებული ჯარი ოთხი ათასზე მეტია, უწყსოება არა მომხდარა-რა.

16 მარტს ქ. ბათომში გამოცხადებულ იქნა სამიმარდროს წესების შემოღება.

17 მარტს, ქ. სოხუმში, დილით, ეკლესიის მახლობლათ ორ ბოროტ-გამზრახველთ მეორეჯერ უტლიათ ოლქის უფროსის პროკურორის მოკლა. ერთი დაუჭერიათ, მეორე იქვე მოუკლავთ სტრანეიკებს.

6 მარტს სოფ. თიღვში (ქართლი) გლეხობამ გადაწყვიტა. ბოიკოტი გამოეცხადათ. მემამულეებს და მღვდლებს

8 მარტს სოფლის კანცლარიასთან ყოველივე კავშირი შეწყვიტეს და აირჩიეს ასის თავები და ათის თავები. მემამულეებს, ბოიკოტის მიზეზით, მოსამსახურებში არა უავთ და პურს გორიდან ეზიდებიან. ვეიედნაზუმის და ჯანდიერის კომისიამ გომში ოქონის და ატოცის საზოგადოებები დაიბარა, მარა არავინ გამოცხადდა. გლეხებმა კომისიის შეუთვალეს სოფელ კნოლეში შოღითო. კომისია 13 მარტს უნდა მოსულიყო. ამ დღისთვის ხალხმა მოიყარა თავი დანიშნულ ადვს. ერთმანეთს შემდეგი მისაღმებით ეგებებოდენ: „გაუმარჯოს ერთობასო!“ კომისია აღარ მოვიდა და აღელვებული ხალხი უკმაყოფილოთ გაიძახდა: „რას დაგვათრევენ ხარებოვითაო“. ბევრი სიტყვა წარმოითქვა, გაკიცხეს კაცის კვლა, დაწვა და სხვა ამგვარი ძალმომრეობა. სამხრობისას ხალხი დაიშალა.

რამდენიმე დღის წინეთ სწავლა შეწყდა ტფილისის საკომერციო და სავაჭრო სასწავლებელში. სავაჭრო სასწავლებელში სექტემბრამდე შეწყდა სწავლა.

სიღნაღის საქალაქო სკოლის მოწაფეებმა შეაჩერეს სწავლა და წარადგინეს თავიანთი მოთხოვნებიანი, რომელიც შეიცავს თერთმეტ მუხლს.

ამიერ-კავკასიის სამხედრო ოლქიდან უმაღლეს მთავრობის განკარგულებით, გაწვეულ იქნა 400 აფიცერი. აფიცრები ხარბინში წავლენ.

14 მარტს ამიერ-კავკასიის რკინის გზის მთავარ საწყობის მუშებმა ხელი აიღეს მუშაობაზე. მუშები თხოულობენ: რკინის გზის სხვა მუშებთან ერთათ მუშაობა უნდა იწყებოდეს დილის „გულოკზე“ და ნაშუადღეის 3 საათზე თავდებოდესო. რკინის გზის გამკეობა კი არ თანხმდება და ამბობს: ამ საწყობის მუშები დღისით უნდა მუშაობდენ, რომ არაფერი არ დაიკარგოსო.

ქარელში ხელი აიღეს მუშაობაზე ლიანდაგის მუშებმა, როგორც თეიურმა, ისე დლიურმა.

14 მარტს თოთში სამ უტნობ კაცს მოუტლავს ჟანდარმის უნტერ-აფიცერი ავისიუკვიჩი. მკვლელი ეტლში ჩამსხდარან და დაბაღლადან. ამ ავისიუკვიჩის წინადაც დაცემიან, მაგრამ ვერ მოუკლავთ.

15 მარტს ქუთაისში გუბერნატორმა თავ. ჯამბაკურ-ორბელიანმა ხალ განკარგულებამდე გააუქმა დადგენილება სწავლის დაწყების შესახებ ყველა სასწავლებელში. ამ ბანენებამ დაამშვიდა საზოგადოება და მოსწავლეები.

14 მარტს, ქიათურელთა დებუტატებმა თხოვა გუბერნატორს, გააწიოს ჯარი ქიათურიდან. რადგან ხალხი ღელავსო. თავ. ჯამბაკურ-ორბელიანი დაპირდა, თვითონ ჩამოვალ ქიათურაშიო.

ვარშავაში 13 მარტს, საღამოს 8 ს. და 15 წ. პრავის ნაწილის ყახარმის ვილაკამ ყუმბარა ესროლა, დაქრა 4 გოროდოვოი, 2 გარევე პირი და თავისი თავი. ორი სასაყვილილოთ არის დაჭრილი. ბოროტ-გამზრახველი დაიჭრეს. ხსენებულ ადგილისაკენ გუშურა ომერ პოლიციისუფრო მილკანი, მაგრამ გზაში მასაც ყუმბარა ესროლეს და შიმით დაჭრეს სახეში და მარჯვენა ფეხში; დაჭრილი მის სადგომში

წიფიანებს. ექიმების სიტყვით, მოლენი არ მოკვდება. აფეთქების ადგილას დაიჭრა იქვე მიმავალი ქალი. ყუბმარის მსროლელი მიიშალა, მოკლა რა გოროდოვოი, რომელიც უკან მისდევდა მას.

ახალ-სენაკიდან იუწყებიან, რომ გენერალ ალიხანოვს იმითთვისაც გაუგზავნია ერთი როტა სალდათები.

სოფ. გურამიანთ კარში მრავალ ხალხს მოუყვია თავი, სოფლის მოხელეები გადაუყენებია და მათ მაგიერ 12 კაცი აურჩევია. აქაური მებატონენი ი. გ. ქაქვიძემ და სტაროსელსკის შემყვიარები არ იციან როგორ მიიღებენ ხალხის გადაწყვეტილებას ადგილ-მამულის გაზიარების შესახებ, საგურამოვლებმა მღვდლებსაც ახალი ნიხრი დაუწყეს.

სოფ. ხოვლეს გლეხ-კაცობის შორის ეს მესამე წელიწადია, რაც მითქმა-მოთქმაა. ახლენდენ ყრილობებს ჯერ ვერო წრისას. თანდათან იზრდებოდა ეს პატარა წრეები და ეს ერთი წელიწადია, რაც ცხადივ დაიწყეს ჯგუფური ყრილობანი სოფელ გარეთ, ტყეებში და მინდორზე. პოლიცია ემუქრებოდა, ამწყვდევდა რამდენისამე დღით დაბარებულთ, რომ უეჭველათ ეთქვათ, მათში გურულები მოქმედობენ და ისინი აბრყვებენ გულ-უბრყველო გლეხთ „ბუნტობაზე“. რასაკვირველია პოლიციამ ვერაფერი გააწყია, მხოლოდ ხალხი უფრო ჩაფიქრა და დაბეჯითებით დაუწყეს ერთმანეთს მაგრება და უფრო დაინტერესდნენ გურულების ამბებით. ამ ბოლო დროს მარტის პირველ რიცხვებში გვეწყია „კომისია“, როგორც აქ ამბობენ თავ. ჯანდიერისა. ამ კომისიის მოგზაურობის შემდეგ ხალხმა მიმართა ბოიკოტს შემამულეთა წინააღმდეგ. გაფიცვა იყო ოთხ დღეს, რომელიც გამოიხატა მოსამსახურეების დათხოვნაში. ამის შემდეგ გაიმართა მოლაპარაკება გლეხებსა და თავადაზნაურთა შორის და როგორც ამბობენ, მორიდდნენ კიდევ.

იპონიასთან ომის გამო ფინანსთა მინისტრის წინადადებით უნდა მოემატოს გადასახადი:

- 1) ბატი ანდერძით ქონების გადაცემაზე სამი მილიონი მანეთი რაც საშუალო შემოსავალ 30 % აღმატება
- 2) აკციზი ლუღზე (პივო) სამი მილიონი სამასი ათას. მანეთი (3.300.000) რაც 1905 წლისათვის გაწერილს 33 1/3 % აღმატება.
- 3) აკციზი ასანთებ სპიჩებზე განზრახულია ძლიერ გადიდდეს.) უნდა მოიმატოს რვა მილიონი (8.000.000. მანეთი. წინა წლებთან შედარებით 100 % მეტია. ე. ი. აკციზი გაორკვდა.
- 4) აკციზი დროჟის განზრახულია გადიდდეს ორ მილიონ რუბლს ათასი მანეთით (2800.000 მ.)
- 5) აკციზი ნავთზე მომატებს ორ მილიონ ექვსას ათას მანეთს. (2600.000.) დასასრულ
- 6) პენსიის კაპიტალიდან გამოიირიკება ორი მილიონი (2,000.000 მან.

ყველა აღნიშნულ წყაროებიდან შემოვა (21.750.000 მან. ოცდა ერთი მილიონ შეიღას ორმოცდა ათი ათასი მანეთი.

— განზრახულია აგრეთვე მოუმატონ საგერბო გადასახადს: სახელდობ: 5 კაპ. აიყვანონ 10 კაპ. 10 კაპ.-15; 15 დან. 20-დღე. 60-დან. 80; 1 მანეთიდან 1 მ. 25 კაპიტკამდე.

შინაური მიმოხილვა.

ცხოვრება მეტათ გამოფხიზლებული და გარკულეულია. ყოველ დღეს და ყოველ წამს მოაქვს ამბავი ამა თუ იმ კუთხის გამოფხიზლებისა და ხალხის ფეხზე დადგომისა. მეტათ ბევრი გაქრება, დაბრკება და შეურაცხყოფა გადიტანა ხალხმა, იმ ხალხმა რომელიც დღემდინ მუქთახორების საწველ-ფურათ იყო გამხდარი; ბევრი, ძლიერ ბევრი შრომა და მაცადინობა დასდო დაინტერესებულმა წრეებმაც, რომ ხალხი კვლავ ბნელეთის ზეწარში ყოფილიყო განკუთვლილი, რომ მას არ შეეგნო თავისი მდგომარეობა, არ მოეზოფა თავისი უფლების აღდგენა: მაგრამ გაქრებებმა ერთი მხრით და უმთავრესათ, ხალხის შვილთა იმავე ხალხის გასაცნობიერებლათ თავგანწირულმა შრომამ მეორე მხრით გააარტია ბნელეთის კედელი, დაახვავ ხალხს მტერი და მოყვარე და დაღა განკითხვის დღე. დღე სანეტარო და სანაჯრელი მშრომელ უმრავლესობისათვის, ხოლო თავზარ-დამცემი განებივრებული უმცირესობისათვის. ხალხი ამდგარია თავის ინტერესებისა და ადამიანური უფლებების დასაცველათ, მთელი ჩვენი მხარე მოცულია ამ დიადი მოძრაობათ, ყოველ მხრდან მოდის ამის დამამტკიცებელი ცნობები. ჩვენც შევხარით ამ მოვლენას და მოუთმენლათ ველით ახლა მომავლს, თუმცა ვხედავთ, ზოგან არა სასურველ ექსცესებსაც აქვს ადგილი, არა სასურველს იმ მოსაზრებით, რომ სასურველია მოძრაობა იყოს ორგანიზაციული, მწყობრი, სერიოზული, შეგნებული და აიცილოს ნადრევი მსხვერპლი; მაგრამ ეს ხომ იდეალია, ასეთი მხოლოდ სანატრელი მიმდინარეობა იქნება! სინამდვილეში კი იდეალი არასოდეს არ განხორციელდება, და შენთხვევითი მსხვერპლიც, ანუ როგორც ვთქვით ნადრევი, აუტოლებულია ამიტომაც არის რომ ეს ჩვენ არ ვგაფიქრებს. საჭიროა გავითვალისწინოთ მხოლოდ ის დიადი მოვლენა, რომლის მოწმე და მონაწილე ჩვენ ვართ, და ხელი შევეწყუთ მიმდინარეობის ნორმალურ პირობებში ჩაყენებას. მაგრამ არა ისე, როგორც ჩვენი ბურჟუა-ინტელიგენტები ამბობენ...

* *

დავიწყეთ უკანასკნელთაგან. რა უნდათ ამათ? რამ ააშფოთა ისინი? სულ მცირე რამემ. აშკარათ დაინახეს, რომ სანამ ისინი ნაციონალისტური კრიმინალური იტკობდნენ საკუთარ სმენას, ხალხს გამოუღვიძია, მოძრაობა შეუქნია და კაცობრიობის განმათსუფლებელ ბრძოლის მონაწილე გამხდარა. შეკრთენ, რასაკვირველია, ინტელიგენტები. მათ ეგონათ, ხალხი მათ კაბინეტებში იყო მომწყვდეული, სინამდვილემ კი სხვა დაინახვათ; დაინახა, რომ ხალხი სხვა ყოფილა და ნაციონალიზმში კიდევ სხვა, მათ შორის საერთო არა ყოფილა რა; მაგრამ ამის აღიარება მათ არ შეუძლიათ, რადგან ერთი მხრით მათი ბურჟუაზიულ-ინტელიგენტური აზროვნება ვერასოდეს ვერ მივა იმ დასკვნამდე, რომ მხოლოდ იმ პროგრამას აქვს მტკიცე ნიადაგი, რომელიც თვით ხალხის გულის ნადენის, მისი მისწრაფებათა გამოხატულება და მეორე მხრით კიდევ იმიტომ, რომ თავის თავის უარყოფა შეუძლებელია. მაშ რა უნდა ექნათ? სწორეთ ის რაც მოიქმედეს და კიდევ მოიქმედებენ. მოინდომეს მზა-მზარეულზე დაბინავება, მოძრაობის «სწორ ჩარჩოში» ჩაყენება და თავისი გზა-აბნეული ნაციონალისტური მოთხოვნების შეჩვენება. მაგრამ ბედმა უმუხთლათ, მოლოდინი არ გაუმართლდათ. ხალხის სიფხიზლე გადაეღობა წინ მათ მისწრაფებათ და ისევ კაბინეტებში დარჩნენ—დღეს ისევ იქ არის „მოძრაობა“. იქ იწერება შეურიგებელის შემარბეველი პროგრამები, იმართება

დამხურული, კარჩაკეტილი ბანკეტები, იხარჯება მალალ-ფარდ-
 შინი რეჩები, იწერება ეგელა წრის წარმომადგენელთა სახელით
 რუზოლიუციები და სხვა და სხვა... ასეთი „მოდრაობა“
 დღეს ჩვენ ბურჟუაზიანტროფენტებში, და მათ თამამათ შეუ-
 ძლიათ თქვან: „шумимъ, братецъ, шумимъ“—ო! თითონ
 ხომ კმაყოფილი არიან. ვუსურვებ არაფერს დაერღვეთს მათ-
 თვის ეს კმაყოფილება, მხოლოდ ერთს კი ვურჩევ: სანამ
 ქართველი ხალხის ან ყველა წრის წარმომადგენლების სახე-
 ლათ რასმე მოითხოვდენ, თუნდ ისეთს, როგორც ეკლემ-
 სიის დამოუკიდებლობაა, თვით ამ ხალხს შეეკითხონ. დღეს
 მაინც ამაკრაა, რომ ხალხს აბეკუნები არ უყვარს და ესეც
 რომ არ იყოს, უბრალო ზრდილობა მოითხოვს, აზრი მაინც
 გაიგო მისი, ვისი სახელითაც გინდა ილაპარაკო...

* *

ამ აბეკუნობამ და არამკითხე ბატონობამ მიაღებია ის
 სტიქიური სახე აღმოსავლეთ საქართველოს მოძრაობას, რო-
 მელმაც შიშის ხარი დაცა ჩვენ ბრწყინვალე წოდებას ქარ-
 თლში, და ქულზე კაცი... თფილისში ჩამოიყვანა, მეტათ სა-
 ინტერესო იყო ქართლის მოძრაობის შესახებ მოილაპარაკება
 თფილისში. ბევრი რამ საინტერესო გამოირკვა იქ. პირველ
 ყოვლისა უნდა აღვნიშნოთ ის გარემოება რომ ამ მოლაპარ-
 კაებაში თავდაზნაურობის ერთ ნაწილს შედარებით რიგი-
 ანთ ეჭირა თავი და ყოველ შემთხვევაში მაცადინი იყო
 როგორმე შეეჩერებინა ის არასასურველი მოვლენა, რომე-
 ლიც კერძო პირთა და ქონების უზრუნველყოფის წინააღმ-
 დგე არის მიმართული. უფრო სიმპატიური ხდებოდა ამითი
 ფიზიონომია, როცა მათ გვერდით „ველეურ მემამულეთა პარ-
 ტიას“ მოკრავდით თვალს. თუ პირველნი მზათ იყვენ დღე-
 სვე „დაეთმოთ“ რამდენიც შესაძლებელი იყო, მეორენი და-
 თობის ნაცვლათ ტყვისა და მახვილის დახვედრებას უპირ-
 რებდენ. „როგორ შეიძლება დღეს დათობა, ამით ხომ იმ
 რწმენას გვეუშტკიცებთ, რომ მათ ძალს შევეშინდითო“,
 ამბობდენ რაინდები. ჩვენ ვუსმენდით ამ რაინდულ სიტყვებს,
 თუმცა ბოლო კი გვაფიქრებდა „ჩემი გლეხი როგორ იქნე-
 ბა ჩემი წინააღმდეგი, როცა უჩემოთ იმას სიცოცხლე არ
 შეუძლიაო, ამბობდა ძველი ფეოდალი და არ გრძობდა, რომ
 მწორეთ ამ გარემოებამ დაბადა ის წინააღმდეგობა, რომელ-
 საც მქვერმეტყველურათ, უარყოფდა ფეოდალთა იდეოლოგი-
 სწორეთ ის არის მოძრაობის მიზანი, რომ „უშენოთ“, „უბა-
 ტონოთ“ იცხოვროს „შენმა“ ყოფილმა გლეხმა და მოგის-
 პოს მაგ სიტყვის თქმის უფლება. ყველა ქართველები ვართ,
 ჩვენ რა გვაქვს გასაყოფიო, ამბობენ ენაშტევი რაინდები. მა-
 გრამ ეს ხომ ათი წლის ბავშვმაც იკის დღეს, რომ ყველა
 ქართველი მძა არ არის და არც იქნება დღევანდელ სოცია-
 ლურ პირობებში. არ იქნება ეს სანამ შენ „შენი გლეხი“ გე-
 ყოვლება და მე „ჩემი ბატონი“, სანამ შენ ბედნიერი ხარ და
 მე დაჩაგრული. მაგრამ ამაზე ლაპარაკიც მეტია. არავინ არ
 ფიქრობდა, რომ თავდაზნაურთა კერძო თათბირი სოცია-
 ლურ კითხვებს ვადაწყვეტდა. იქ საზრუნავი და მოსავლელი
 იყო დღევანდელი საკითხი—როგორ მოვაშოროთ მოძრაობას
 ის მწვავე ექსცესები, რომელმაც ქალაქისაკენ მოაშურებია
 გორის თავდაზნაურობას; და სამწუხაროთ მისი ისე დაყენე-
 ბაც კი ვერ მოახერხეს, როგორც ეს კახეთში განუზრახავთ.
 იქ გადაუწყვეტათ გლეხთა და თავდაზნაურთა საერთო
 კომიტეტების შედგენა, რომელთაც მინდობილი ექნებათ გა-
 შიარკიონ ის პირობები, რომელსაც შეიძლება ორივე მხარე
 დაემორჩილოს და მით დროებითი „modus vivendi“ შეუ-
 შედგეს.

განკითხვის დღის მოახლოებას ისიც მოწმობს, რომ ჩვენ
 შეიღებნაც კი ვეღარ დაუდევით გული სწავლისათვის. დიდ
 ცდასა და შრომას ანდომებს ჩვენი სასწავლებლების მთავრობ-
 ა, აღადგინოს წორმადლოური მიმდინარეობა სკოლაში, მაგრამ
 ყოველივე ფუჭია. მართლაც რომელ მოზებლს შეუძლია მო-
 თხოვოს შვილს არითმეტიკულ ამოცანების ჩაკრიკიტება ან
 კოტაშირინის გაზებირება, როცა გარშემო ყველაფერი მო-
 ძრაობს და ყოველ მგრძობიერ არსებას იწვევს—ჩაებას გან-
 მანთავისუფლებელ ბრძოლაში. განა ახალთაობა, ყველაზე
 უფრო გრძობიერი და სპეტიკი არსება არ არის ადამიანთა
 შორის? მაშ რა უფლებით შეგვიძლია მოვთხოვოთ მათ სა-
 ხელმძღვანელოებით დავმყოფილდენ დღეს, როცა ყოველ
 წამში ქარტეხილია მოსალოდნელი. ბევრს იმდენი სულის
 სიმშვიდე მაინც შეურჩენიათ, რომ პრინციპიალური კითხვის
 გადაწყვეტა უნდათ: საქროა თუ არა, მოსწავლეთ ამ ბრძო-
 ლაში ჩარევაო. ბედნიერი არიან ასეთები! ჩვენ კი ვიტყვიოთ,
 რომ დღეს გუშინდელი დღე აღარ არის, როცა კიდევ შესა-
 ძლებელი იყო დამშვიდებით შინაურ და საგარეო პოლიტი-
 კაზე მსჯელობა, დღეს ყველა ნერვებით ცხოვრობს, გარემო
 არე გაყენილია საქირბოროტო კითხვებით, სულის სიმშვიდე
 დარღვეულა და შეუძლებელია აკადემურათ კითხვების გ-
 დაქრა. ვისაც შეუძლია, სულის სიმშვიდის დაცვა დაიცვას,
 ვისაც არა ჩაერიოს ბრძოლაში. აქ „თეორია“ და „პოლი-
 ტიკა“ წყლის ნაყვია. დღეს საქმის დროა და არა სიტყვების...
 მაშ განსაჯოს ყოველმა ცალკე და ყველამ ერთათ, თუ რით
 შეუძლია ხელი შეუწყოს ძველის დამხობას და ახლის გაძლი-
 ერებას, მის გამარჯვებას და ისე მოიტქვს, როგორც სინაღისი
 ურჩევს: თუ ამისთვის საქროა სწავლის განგრძობა განაგრ-
 ძეთ, თუ არა და... ესეც თქვენ უნდა გადაწყვიტოთ. პოლი-
 ტიკანობა და თავისუფლება ერთათ კი ვერასოდეს ვერ მო-
 თავსდებიან და დარწმუნებული არიან ასეთ მრჩეველებს დღეს
 ყურს არავინ არ დაუდგებს; მათ გასავალი არა აქუ. დღეს
 მხოლოდ პირდაპირი მოქმედებით შეიძლება საქმის ხელის
 შეწყობა და ვისაც სურს შეუწყოს...

ნარი.

კ ო რ რ ე ს ო ნ დ ე ნ ყ ი ე მ ი .

ძუთანი. ადგილობრავ ღურგლებს და შეჩქქეპების მო-
 თხოვნები შეუდგეა.

ღურგლებს მოთხოვნები: 1. საქმის ამდგნ ოსტატს ნება არ
 აქვს ორი შეკარდი იყოფიოს; უნდა უკდეს მხოლოდ ერთი; ნება
 აქვს შეკარდის ვადა რომ დადგება თვეზე, შეკარე ახლა შე-
 კარდი აიყვანოს და ერთიც ქარგადა იყოფიოს შემთხვევისათვის.

2. საქმის ამდგნ ოსტატს ნება არ აქვს, მანამ ადებუდ სა-
 ქმის არ გაათავებს, შეკარე ახლა საქმე აიღოს, მხოლოდ ნება
 აქვს „მასინაკზე“ გაგადეს და 25—50 მან. საშუაგარა აიღოს.
 შემთხვევით აქვს ნება საქმის ზატრინ ოსტატს დღაურ ქირაში
 წავიდეს.

3. დღაური მომუშავე დაიქვებს მუშობას 1 აზრდიან
 დამლეუ აგვისტომდე დღაის შუადა საათის შესრულებიან და
 იმუშავეს საღამოს მზის ჩასვლამდე; მოსვენება დღით საუზმეზე
 ნახევარი საათი, ხოლო ნაშუადღევს სადღათ ორი საათით, და-
 ნანჩენ თვეებში, დღის მზის ამოსვლიდან, საღამოს მზის ჩას-
 ლამდის უნდა იმუშაოს და დასვენება ექნება სადღათ ერთი საათი.

4. ოსტატი საქმის ზატრინი რომ ნაჭრათ საქმეს ეტყვის,
 მან ამდგნ ფასი უნდა მიდეს ამ ნიხრზე, როგორცა ამ ხელ-
 ბაში დაწესებული, მხოლოდ საქმის გამგეშმა უნდა აიღოს სა-
 რომლათ ყოველ მანათზე 20 კაზ.

5. ოსტრაცი და ადა როცა ერთმანეთში ვერ მორიგდებიან, ადამ ოსტრაცი უნდა გაუშვას. ამ შემთხვევაში იმათ უნდა მოიყვანონ უსტრატაში და მისი თანაშემწე და იმათ თანდასწრებით უნდა გასწორდნენ ერთმანეთთან და მაშინ ნება ექნება ოსტრაცი ამუშაოს ადამ; და თუ ასე არ შეთანხმდებიან ერთმანეთში, ადამს არ აქვს ნება ოსტრაცი ამუშაოს და არც სხვა ოსტრატმა იმუშაოს.

6. 1905 წლის მარტის ზირგვალად რაც შეგირდობა აუგანდო, იმათ უნდა შეასრულონ ვადა, მხოლოდ უნდა გადასინჯოს მათი ზირობა უსტრატაში და მისმა თანაშემწემ. 1905 წ. მარტიდან კი ნება არ არის რომელიმე ღურგალმა აიყვანოს შეგირდი სამი წლიდან 5 წელიწადზე ნაკლები ვადით.

7. უველა შეგირდის ამეგანი ოსტრაცი ვადებულოა შეგირდი და ზირობის ქაღალდი წარუდგინოს უსტრატას და მის თანაშემწეს.

8. ვისაც არ შეუძლია და არ ეკუთნის შეგირდის სწავლება, როგორც ხელბობის, ისე ეთფა-ქტევის მხრით, იმას ნება არ აქვს შეგირდი აიყვანოს.

9. ზემო ხსენებული ნიხრის და წესების შესრულების ვადებულნი ვართ ქუთაისის ღურგალთა მოხელენი. აგრეთვე ვადებულნი ვართ ვინაღმთ თვეში 10 კაზ. თითოეულმა მოხელემ ისევე ჩვენ მოხელეთა გატყვერებულ და ღაღადომილ ქვრივ-ობლებს დასახმარებლად. ვინც 10 კაზ. იხდის, იმან უნდა მიიღოს დაბეჭდილი კვრივობის უსტრატაში ან მის თანაშემწესაცან. ზემოხსენებულ ნიხრის დაწესების თანხმანი ვართ უველნი. ამასთან უცხოელთა მოხელე ღურგალს ნება არ აქვს შეგირდი აიყვანოს.

10. კვირა დღეობით შეგირდებს ნება აქვს საგვირაო სკოლებში თავისუფლად იაროს 11 სათიდან 3 საათამდე.

ღურგლებმა თავიანთი მოთხოვნანი წიგნავით გამოცეს და მას უფელთვე სადღერდო სამუშევრების ფასი ნაჭრა-ნაჭრათ წაუმიძღვარეს და ამ ზირობებით შეუდგენ განახლებულ მუშაობას. ეს წიგნაკები უველა თავის მოხელეებს ჩამოურთიბეს და ამასთან ის წინდახედულთა იხმარეს, რომ ვინცინობაა, ეს ზირობები ვინმე მათგანმა დაარდეთ, ამ შემთხვევისათვის აიხრებიან თავიანთ წრიდან სულ საღატადებისგან შემდგარი მსაჯულები და ისინი განიხილავენ უფელთვე სლადო საქმეებს. ასე რომ ხალხური სამართალი სოფლებიდან ქალაქებში შემოდის და ეს ხომ დღეს კარგი მომავლის ნიშნებია.

შემუქმეთა მოთხოვნები: 1. 12 საათის სამუშაო დღე, როგორც ქარვლებისა, ისე შეგირდებისათვის. დასვენების დღეებს საუჩუბო ნახევარი საათი, სადილისათვის კი ერთი საათი.

2. მუშაობა უნდა დაიწყოს 1 ჰორიდან დილის 7 საათზე და გათავდეს სლადოს 7-ზე; 1 წითობისი ვინა დაიწება 8 საათზე და გათავდეს სლადოს 8-ზე.

3. აგრძელდეს იქნას ნაჭრობით მუშაობა და დადგინდეს თვითონ ვამაგირები.

4. აგრძელდეს იქნას კვირა-უქმე დღეებში მუშაობა.

5. ადების ზრდილობისი მოქტევა ქარვლებთან და შეგირდებთან.

6. გაუმჯობესება ბინის.

დღეს, როდესაც უველა 7, 8 და 9 საათის სამუშაო დღის დადგენაზე დაპირებულნი, მტკიცებების მოთხოვნას ამ სურთოფრებულში სავაო დისინასი შეაქვს. რაში ერთია: მტკიცებები ან იმდენათ შევიწროებულნი არიან ნამეტანი მუშაობით, (ამგვარსავე მდგომარეობას განიცდიან მეწველე და მკერაკებიც), რომი გაბედულად ნაბიჯი ვერ გადაუგვამთ წინ სამუშაო დღის მოვლუბაში, რათა სულ არ დაფიქროს ადები, ან და ეს დათმობა მათთვის დროებითაა, რომ უუთქვისისთვის შეანახდეს სხვის ნამრმისე თავიანთ ბუდის ამეხნებულნი...

სოფ. ბაზატი (ქუთაისის მაზრა). 6 მარტი სოფელმა დადგინა ფრიად საუყურადღებო განახენი. აი საქმე რაში იყო.

12 წელია ერთი მხარე უბრძვის მეორეს წისქვილის წელით შეტობრვას და გაუქმებას. სახივარი ჯერ მომრიგებულ-მოსამართლესთან წარმოება და ჩვეულებრივსაპერ გატანხურდა. შემდეგ ვეჭილების რჩევით გადაიტანეს ოლქის სასამართლოში და შეამაწმებეს გამოცდელ ტენსიებს. საქმე მეტის მეტო გატანხურდა და ხალხი-კი უსამართლობას ითმუნდა. მობეზრებულმა მომხიჯან-მომხიჯებენ ბოლოს მიაცნეს ნამდვილ სავალებას და ხელწერილით შეხვედნენ სოფლის ამორჩეულ კარებს გადაწვევტილებას დაუფლოდნენ. სოფლის ამორჩეულმა ზირებმა დაადგინეს, რომ ძველი წისქვილის დურება ახლის ამეხნების ბრალათა და გადაწვევტიეს მამასუხეთა წისქვილის სათავანის გაჭრა, რაც მარცხ დღესვე სისრულეში მოიგვანეს. გაჭრეს სათავე და დასრეს ის ამორჩეული გუბე, რომელიც ჰურს წამლავდა და გამგულად-გამომგულად მერავრებს საქმეს უჭირებდა. ამით მოქალაქე ბოლო ამ დაუსრულებულ დავას. ხალხის სამართალი უფრო ჩქარი და სამართლიანი გამოდგა, რადგანაც ათსგვარ ხრიაკებს ვეჭილებსის მოკლებულია. მისასამი მაკალითაა გეზათული ტლუხების საქციელი მეზობელ სოფელეთათვის.

გოგობრია.

სამტრედიო. შიშის გრიგალმა დაბერა ჩვენს „სახეინის“ და მათი მიზიდვად უნიშნაწლო ცხოვრება შეარტა. რა მოხდა? მათ გაიგეს, რომ ჩვენ, დაუპირებულ ნოჭარ-ჭარვლებსაც, ამოვიღეთ ხმა, მივერით ერთმანეთს სული, შევერდიდით და შევეჭიხით ძალა სურთო ინტერესების დასაცვლათ. იქით ეტენ აქეთ ეტენ, ჯერ ერთი რომ — ჩვენს წარმომადგენელს დაწვეეს ძუნა და დილობატური მოლაპარაკება. განა სავერგული არ არის, რომ ბატონი „სახეინი“ მშობლიების წარმომადგენელს ეტებს, შეირტებოს თხოულობის, დათმობას გვზირდებს! ჩვენ კი დასათმობი არა გვაქვს რა. ჩვენ არაფერს ვითხოვთ, არამედ ვითხოვლობთ — ჯერჯერობით:

- ა) მოისწოს მუშაობა კვირა-უქმე დღეობით.
- ბ) საქმის დღეების, როგორც სახელმწიფო, ისე სავაჭრო და წესებულებში მუშაობა იქვეაღდეს დილის შვიდ საათზე და თავდებობდეს სლადოს რვა საათზე.
- გ) შაბათობით და სხვა უქმეების წინ მუშაობა თავდებობდეს სლადოს შვიდ საათზე.
- დ) მოკვდეს ნახევარი საათი საუზმისათვის და ერთი საათი სადილისათვის.
- ე) თუ რომელიმე ჩვენს ამხანაგს სახეინის საჭმელ-სასმელი არ ავამოთფილებს, მას დღიური საზრდოს ფასი მიეცეს ფულათ.
- ვ) ვითხოვლობთ ადამიანურ, ზრდილობას, მამურობას. არც ერთი ადამიანის დამამცირებელი სიტყვით სახეინმა შეგირდს არ მიმართოს; არც ერთი დამამცირებელი საქმე მას არ შეუკვეთოს. თუ ვინმე ვარსავე ზირი შეგირდს შეურაცხეთვას მიაცუნებს, სახიანი ვადებულთა დაიგვას ის (შეგირდი).
- ზ) ვითხოვლობთ გევიანურათ მოწობილი ბინას.
- წ) ჩვენ ვითხოვლობთ, რომ სახელმწიფოში მოსწობილ იქნას ეგრეთ წოდებული „ხელზე მოსამსხურება“. მიიღებენ სახელმწიფოში შეგირდს თუ არა, მას შიშინვე ხელბობის სწავლა უნდა დააწვევინონ.
- თ) სახელმწიფოში და სავაჭროებში შეგირდები მიღებულ იქნას არა ნაკლებ 12 წლისა.
- ი) შეგირდობის ვადით დაწესდეს სავა წელიწადი.
- კ) ავთიუთა შეგირდს სახეინმა შეიწვევას ადამოქმინოს, როგორც სურთარი ოჯახის წევრს.
- ლ) კვირა უქმე დღეების გაზრდა მიეცეს შეგირდს რაზმნიმე დღის თავისუფლება (отпуск) ძალიან საჭირო შემთხვევებში.

მ) შეიკრიბოს დასჯა და დახმავა მიზნების გამოყენებულად და ჩვენი წარმომადგენლის დაუკითხავად არ მიხდეს.

ეს არის ჯერჯერობით ჩვენი მოთხოვნა ილუბანა. ისინი დაუ-
ყოვნებლად დაეპროფიტირებოდნენ ილუბანა.

ორშაბათს გვესტუმრა მასხრის უფროსი დადიშქელიანი. შე-
კრიბა ვაჭრები და განუხილავ; რამე რამეს გავაგებდეთ, მე თი-
თონ არ დაეზოგავ თავს; მთელ სვანეთს ჩამოვიყვან და დაგვმ-
რებით—თქვა მან—მას შემდეგ ტყვედ გავაყვებით. არფერი გა-
კეთდებოდნენ. შემდეგ გამოვიხილავ; თქვენში სასურველად წესი შეიკრი-
ბეს და დამსაშვი 24 საათში დასრულდეს. რეაქციონერ—დაუმტა—
ვინც სამტრედიელი, ან ვინც ამ მასხრის არ ხართ, ესევე ათა-
რობი ბარჯი და თქვენს მასხრებში წახვიდეთო.

მცხოვრებთა და გავსართა უმრავლესობა კი აქ გურულებია-

მოვიდა 80 კასაკ-რუსი და დაბინავდა საზოგადო ორგანიზაციის
სკოლის შენობაში. მასწავლებელი, რომელსაც სკოლის ოთახში
ქონდა ბინა, იძულებული შეიქნა ბაზარში გასვლა თავისუფალი.

სწავლა შეწყვეტილია სამტრედიის რაიონის ცხის, საზოგადო
ორგანიზაციის, გუდაშის ორგანიზაციის, გერის, იანეთის და სკოლის
სკოლებში.

ამ დღეებში აქ წართვეს სტრანჯის თოფი და რაიონის ცხის
სტრანჯის ორი რეგულერი.

დაბის მაერ უარულად დინიშული ზირი ზოლიცამ ტანა-
ტიშრა.

დუშეთი. ის მოძრაობა, რომელიც მთელ ჩვენს ქვეყანას
მოქროს, ამ ბოლო ხანებში დუშეთის მასხრებშიც შემოატარა, მუშა-
მუშაობა და გლეხთა შორის ატეხილი უსიამოვნება დღით დღე
მწვავედება. მამულის შესახებ უსიამოვნება უმთავრესს საკითხს შე-
ადგენს ჩვენს სხვა მხრე ჩამორჩენილ ცხოვრებაში. აქც სწორად
ხდება შეტაკება გლეხთა და მუშაკთა შორის. მაკლათათ
შარშან წინ სოფელ სასაბურთის მემამულეებს და გლეხებს უსი-
ამოვნება მოუხდათ მამულებს შესახებ და საბოლოოდ საქმე გლე-
ხების სასარგებლოდ გადავიდა. სახანა, საძოვარა ალატი და ტუშ
აქ ისეთი შედეგითაინი ბარობებით არის, როგორც სხვაგან არსათ.
აქ თუ ასე, სასაბურთის საკურამოს სოფლები უეადურეს გაჭი-
რებას ითმენენ მემამულეთაგან, ასევე გაჭივრებული არიან მუხრ-
ნელი გლეხები. ერთმა საკურამოელმა გლეხმა შემომხილავა: „უე-
და გლეხი გაჭივრებულ მდგომარეობაში არის, მაგრამ ჩვენი შა-
ბელი ენათ გამოუთქმულია. ჩვენ თავ. ჭკვჭკვადისა და სტრასელ-
სკის მამულზე ვცხოვრობთ. თავ. ჭკვჭკვადი და სტრასელსკის
შვილები ერთი საყენი შეშის ბავათ თუმანს გვახდევინებს. ესაბო-
ლოა შეშის ბავს წელიწადში 5 მანათს ვიხდით. თითო ხარის
საბადახთ წელიწადში 3 მანათს ვიხდით. რაც შეეხება ჰურის მო-
სავალს, ამისას ნურას მკათანხმ შენი ჭირიშე. იმდენს გვახდევო-
ნებენ, რომ სათესლე ადარ დაგვრჩა. ჩვენი განთქმული ჰური თი-
თქმის მოგვესაბო. ჩვენ ვეღარ მოვათმინეთ ესა და ისევე მუშა-
ბურ დაღას დაეუბრუნდით, დღაურზე ერთი კოდი ხორბალი. ტუშის
ბავთეც ხუთი მანათი გადასწავით. საში წელიწადი ვცხვეწებით
ჭკვჭკვადისა და სტრასელსკის, მაგრამ არავითარი უურადლება არ
მოგვექცია; ჩვენი მეტის მოთმენს ადარ შევიძლიაო, ამოიხ-
რა, გამოიქვლავა და წავიდა. მემამულეებს თან მათუფლებს მდგლ-
ბი, ბურები, მამასახლისება და მწერლები, რომლებიც სათავეში
უდგენ სოფლის ცხოვრებას, მარა ხალხისთვის ხარადის მეტი
არაფერი მიუყენებიათ.

დღეს ეგვლა ახლანდელ მოძრაობაზე ღამარაკობს, მაგრამ არც
შინაური ამბობა სულ მისაგონებელი. მაკლათათ ღამარაინ უურად-
ლებს არ აქცვენს აქურ ურათა ერთ ვაჭრის სასწავლებელს, რ-
მელშიაღ ბავშვებს მხოლოდ თუთაუმივით ახეპირებენ უედაფერს.
არ აინტერესებს დუშეთებს არც საქალბო სკოლის ბედი, სდაც

თურმე საღდათები ტრინაჯის თამაშობენ. იმისი გამცისა და მმართ-
ვალის წყალობით ვერც ერთ რიგან მასწავლებელ ქალს ვერ უბო-
გინებია სასწავლებელში.

ესეც ახირებული ამბავია, მაგრამ მდგელს ქალებიდან წამო-
სულს ცხისი სახარება და ჯვარი დაკარგა, ვიღაც ხლეკებმა იბო-
ვინეს, მაგრამ გამხელა შექმინათ, არაფერ სთაბადაში გა-
ხვიონდა და მოხუც მდგელს შეატოებეს საიდუმლოთ. იმან იცოდა
ჯვარი დამოთვრად ბლადონის რა დაკარგოდა და შეპირდა გლე-
ხებს: ნუ გეშინათ ამ ნივთებს მე გადავიცემ მატრინისაო. ღოთობა
რომ მისწონი იქონს, კარგი მისაბაი მატკალით იქნებოდნენ სწორეთ.
ქვემოთრი.

რუსეთის ქრონიკა

„რუს. ვეღ.“ მთავრის მდგელი ალ. სიმირაივისის წერილი, რომ-
მელშიაღ ატორია სხვათა შორის ამბობს: „მართლმადიდებელი
ენასკობალები და მრავალი საბატო ბირონი სიტუეთ თუ მწერ-
ლობის სასწავლებლით მოუწოდებენ უეგვლა ნამდგელ რუსებს საერთო
ძალით დაევიან თანამედროვე სახელმწიფო წეს-წყობილება“. რად-
კანაც არის ბუნდობანათ გამოთქმა ასეთ დიდმნიშვნელოვან კითხ-
ვის გარეგვეს დროს, არა თუ ჭეშმარიტების ადგენას უშლის
ხელს, არამედ თვით ორატორთა ზაროვნებასაც ჩირქს ცხებს, ამი-
ტომ უოვლის უწინარეს საჭიროა გამოიკვინეს: თუ რა არის „თ-
ანამედროვე წეს-სეობილება?“ თუ ამ სახელით უნდა ვიცუფლისხმით
ის ბიუროკრატულია მართვა-გამტეობა, რომელსაც შეარცხენია რუ-
სეთის სახელი და აახხრა ქვეყნა, რომელსაც მტერს ჩაუგდო ხელში
უმთავრესი ბურჟია აღმოსავლეთისა ბორტ-არტური, რომელსაც მტერს
განადგურებია ბირეულხარისსოფანი სახმედრო ფლოტი; რომელ-
მაც უსაფუძლო ომს შესწირა მრავალი ათასი მეომარი და მრ-
ვალი მიღობები, მაშინ ცხადია, რომ უოველი გობიერა რუსი უნდა
ცდილობდეს არა ამ წეს-წყობილების გამტარებას, არამედ ხელი
შეუწყოს მისს მისაბობს და განადგურებას. ის სახელმწიფო მან-
ქანა, რომელსაც ქონდა სამჭერ უფრო ძლიერი ფლოტი და უვდა
ოთხჭერ უფრო ძლიერი ჯარი, ვიდრე იახინას; კარდა ამისა ქონდა
მეტე სიმიდრე და უვდა მეტი ხალხი და მიუხედავათ ამის მიიყ-
ვანა რუსეთი ასეთ სახარულ დამარცხებაშდე, როგორც ხმელეთზე
ისე ზღვაზე, ჩანს რომ ეს სახელმწიფო ანარატო არაფრით მოსახ-
მარი არ უოფილა...

ამ რეჟიმის დამცველნი თავის მსჯელობის დროს მიუტყვე-
ბელის უცოდინრობით სარგებლობენ საღმრთო წერილის ციტა-
ტებით.

ამ მაკლათათ, აიღებენ ბირეულ დექსს სოლომონის იგავთა
კრებულის მ-21 თავიდან, მიუხედავათ იმისა თუ რა ვაგირი აქც
მას წინ ნაწილითან ან შემდეგ მუხლთან და ამბობენ: „რუსეთი შე-
ფეთა არის ხელათა უფლისათა. ამ სიტუებიდან კი ის დასკვნა
გამოყვია: რომ მიუთეს სურს ის, რაც ღვთის სურვილს შეადგენ-
სო“. ამგვართ უოველი განკარგულება და მოქმედება ჩვენი ჩინო-
ნიკებისა არის აღსრულება ღვთის ნებისაო. მაგრამ არ გვერინა
ვინმე დააჭრონ დღეს ასეთი ციტატებით და საღმრთო წერილზე
მითითებით. დღეს თითქმის უსწავლელმა კი იცის, რომ სოლო-
მონის სიტუები შეეხებთან ღვთის ძლიერებას და არა იმის ვითომც
ორი მეომარი მეფე ღვთის სურვილს ასრულებდეს, როდესაც ახ-
რებენ ერთმანეთს და ხალხს უღეტენ. იმავე წიგნში წერათ: „ხე-
ბითა ღვთისათა მიიტკევიან ფერხნი კაცთასოა და თუ ამ სიტუე-
ბის ისე ბარდაბირ გაეკებთ, მაშინ იძულებული ვიქნებით გა-
მართლოდ უოველი ქერდი, მტარცველი და უჩადი, თუ რომ თავის
კასამართლებლათ ხსენებულ ტექსტს დასახლებენა.“

თვის მოვლინება ახარა.

„აყვავილით,—ჩაურაკრაკა,—

გაღიფურჩნეთ ველათო,

ნუ შეუღრკებიტ გვალვასა,

მოვლენილს ოქვენდა მწველათო;

თან მომაქვს ძალა სიცოცხლის,

ეს შევბის ნაკალულოო,

უხვათ მოგირწყავთ ფეხებსა,

რომ გაგმთვლდეთ წყულულო!

და თან ჩუხჩუხით გასწია,

ტყე-მინდორ-ველი დაღარა,

შხეფებით მორწყო მელამო,

გამოაცოცხლა, ახარა.

—

შენ სად ხარ, თავისუფლებავ,

ნაკაღო ნეტარებისა?

გადმოჩუხჩუხდი, გვაპკურე

ჩაგროულთ შხეფები შევბისა!

ჩვენცა გეწვავს გელოვა მონობის,

ტანჯვას არა აქვს საზღვარი,

მსხვერპლი მსხვერპლს მისდევს, ყოველ წამს,

გაისმის კენესა საზარი!

ვ. რუხაძე.

გ უ რ ი ი ს ა მ ბ ე ბ ი .

ნიგოზიტი. 7 მარტი. საზოგადო აზრია, რომ გურიის დღევანდელი მოძრაობა აგრარიულ ნიადაგზე აღმოცენდა, რომ დღევანდელი პოლიტიკური სახე მან მხოლოდ მაშინ მიიღო, როცა მემამულეებთან ბრძოლის დროს აღმინისტრაციამ (მთავრობამ) ხალხს ზურგი შეაქცია და აშკარათ მიემხრო მემამულეებს. ეს ძირითადი კითხვა ანუ აგრარიული კითხვა, ისე არსად არ გამწვავებულა, როგორც ნიგოზიში. მიზეზი ამისა უპირველესათ ის გახლავს, რომ თითქმის მთელი სავარგისი მამული ამ საზოგადოებისა ოთხსა თუ ხუთ მოსახლე მაქუტახებს ეკუთვნის, ხოლო გლეხ-კაცობა უკიდურეს სიღარიბეშია ჩავარდნილი მიწის სიფიწრისა და სხვა მისგან დამოკიდებული მიზეზებისა გამო. თავისთავით ცხადია, რომ უზომო გასაქირი ხალხს მოთმინებიდან გამოიყვანდა და თავისს გასაქირზე ხმას ამოაღებინებდა, მაგრამ ამასთან ისიც ცხადია, რომ შეგნებულ ხალხს თავის სამართლიანი მოთხოვნისათვის აღმინისტრაციის თვითნებობა გადაეღობებოდა წინ და გასთელავდა. ქვევით მოთარობილი ამბებიდან ცხადათ დინახავთ თუ რა შავი დღე გამოუვლია ნიგოზიელ გლეხს ცხოვრების უკუღმართობასთან ბრძოლაში, რამდენი ტანჯვა წვალება და უსამართლობა აუტანია, რამდენი დაცინვა და გამათრახება მოუთმენია. დღეს-კი, სახე-ნათელი და სულით ამოღლებული ეგებება ის ახალ ცხოვრებას, რომლის შექმნაში მასაც მოუძღვის მცირეოდენი ღვაწლი და სამსახური.

სულ ნიგოზიის საზოგადოებაში 450 კომლი მცხოვრებია. შვედ მარტს ღრუბლიანი და ქარიანი დღე იყო, მაგრამ მიუხედავთ ამისა აურაცხელი ქალი და კაცი მოაწყდა კრებისათვის დანიშნულ ალაგს. დიდი მწვანე ყვით ხალხით გაიქცა. როგორც ყველგან სხვაგან, ისე აქაც კრიმ-გირევი ნება მიცა ხალხს ჯერ თავისთვის მოელაპარაკნა და თავისი მოთხოვნები გაერკვია. დაიწყეს თუ არა ლაპარაკი საერთო გასაქირზე, გამოჩნდა კრებისაკენ მომავალი აფიცერი და

ქანდარმი, ხალხში ჩოჩქოლი შეიქნა. დაუბატრეხველი სტუმრები მიხედენ, რომ აქ მათ ადგილი არ ქონდათ და სადგურის უფროსთან ერთათ კრებას მოშორდენ.

ნაშადღვევის პირველი საათი იქნებოდა, რომ კრიმ-გირევი მოვიდა თავისი მსლებლებით. თარჯიმანმა მოსვლისთანავე დაიწყო „მანიფესტის“ კითხვა, რომლის არა ქართული კილო გურულების სალაპარაკო საგანს შეადგენს. ხალხი უმეტესს ნაწილათ კითხვის სასაცილო კილოს აქცევდა ყურადღებას, ვიდრე მანიფესტის შინაარსს. ყრილობამ არ ისურვა ერთათ ლაპარაკი, ამოირჩია 17 დეპუტატი, (ამთგან 4 ქალი) და შეუდგენ ლაპარაკს.

სალხ. წარმომადგენელა. მე ეხლა 70 წლის კაცო გახლავარ, დაიწყო ერთმა თეთრ-წვერა დეპუტატმა დინჯათ და დაბალი ხმით. მშენიერათ მახსოვს, თუ როგორ წაართვა ჩემი თავი მამა ჩემს ჩვენმა უღმერთო ბატონმა. მაშინ მე რვა წლის ბავშვი ვიქნებოდი. მომიტაცეს საკუთარი ოჯახიდან და წამიყვანეს ბატონის სახლში მოსამსახურეთ. ჩემი სამსახური ჩემს მამას სულაც არ ანთავისუფლებდა მძიმე გადასახადებისაგან, რომელიც თითოეული გლეხის მოვალეობას შეადგენდა. მაშინ ორი გვარის გლეხები იყვნენ: მსახურიშვილები და ისე გლეხები. როგორც ყველა მსახურიშვილს, ისე მამაჩემსაც ახდევინებდენ: ერთ ძროხას; 12 ქათამს; ოთხ ფუთ ღომს; ოთხ საწყავ (8 ფუთ) ღვინოს, ერთ ქორის ქათამს; ერთ მიმინოს ქათამს; გარდა ამისა „სალიანის“ გადასახადს 20 კაპ. და სხ. უბრალო გლეხებს შინ, საკუთარ სახლში მუშაობის ნებას აძლევდენ, მარა თითო მუშა ხელს უნდა წარედგინა ბატონისათვის 10 ფუთი ღომი; ერთი ღორი დაახლოებით ათ მანეთათ ღირებული და სხვა ის გადასახადები რასაც მსახურიშვილებს. ახდევინებდენ აგრეთვე თითო ფუთ ღომს. რომელსაც „ციხის“ ღომი ერქვა. თითოეულ მოსახლეს ყოველივე გადასახადს გარეშე უნდა ეჩინა თავისს სახლში ორი თვის ვადით ბატონის 2 ცხენი და ერთი მეჯინიბე.

გარდა ამისა სამართალი ბატონის ხელში იყო და როგორც მოხსალისებოდა ისე ხმარობდა. ცხადია ის მოსამართლე, რომელიც თავისი მოქმედების ანგარიშს არავის არ აძლევდა, თავისსავე სასარგებლოთ მოიხმარდა მას. უბრალო დანამულოდობისათვის ჩავადგმუნიებდენ ფეხს განგებ ამისათვის ამოუტირლ ჯიკვიში, მერმე ზვიდან ფიცარს დააქედდენ და ვიყავით ასე დამპული. სასჯელის ვადა რასაკვირველია ბატონის ნებაზე იყო. ამ ხანებში მოაწია ხმამ: „ბატონ-ყმობა ისპობაო“ და შეგვექნა სიბარული. განა არ გეჭონია სასიხარულო რამე ჩვენ განთავისუფლებდენ იმ ჯოჯოხეთიდან, რომელსაც „ყმობა“ ჰქვიოდა და რატომ არ უნდა გავგზარტობოდა. განთავისუფლდით... ბატონ-ყმობა მოსპობო. მაგრამ ვაი ასეთ განთავისუფლებას. ბატონებმა შეგვიდგინეს „უსტაენი-გრამოტა“ და რაც კარგი, სავარგისი ადგილები იყო, ყველა თავისთვის გადადგეს. უვარგისი და უნაყოფო გლეხებს მოუქრეს იმ პირობით, რომ შემდეგში გამოეყიდათ ბატონისაგან და მესაკუთრენი გამხდარიყვნენ.

ხალხმა მიინდომა დაკარგული მამულის უკანვე დაბრუნება და შეფიცეს ერთმანეთს. ნაბატონარებმა მაშინვე პოლიციას მიმართეს და როგორც დღეს, მაშინაც ბევრი ხალხი დაიჩაგრა. მამა ჩემი დაიქირეს და სადღაც გადაკარგეს. მას შემდეგ იმისი კვალი დაიკარგა და დღესაც არ ვიცი თუ სად განუტევა საბრალომ მრავალ-ტანჯული სული. რაკი მიზანს ვერ მივახწვიეთ და ჩვენი ძველი საკუთრება ვერ დავიბრუნეთ, იძულებული გახდით სხვის, ე. ი. მებატონის მამულში გვემუშავა და სიტყვიერათ თავისუფლდით, საქმით ისევე მებატონის ხელში დავრჩით. ვმუშაობდით სამსახურით, მარა ამ

ორი მესამედლიდან ჩვენ ბევრი არაფერი გვჩემბოდა, რადგანაც სანადლელო მიწის ქცევიდან უნდა გვეძლია 12 ფუთზე მეტი სიმინდი და ჩვენი ნადელი ქცევაზე ამდენ მოსავალს არც კი მოგვეცემდა, ერთობ გაქირვებულ დღეში ჩავვარდით და იძულებული შევიქმენით როგორმე ნადელები გამოგვეყიდა და მესაქუთარენი გავმხდარიყავით. ამით გვინდოდა სანადლელო გადასახადი ავსცდნოდით და სხვა ნამუშეირი მაინც შეგვჩენოდა. მარა რით უნდა გამოგვეყიდა ნადელი? გავყიდეთ ყველაფერი რაც გვებადა და ზოგიერთმა ჩვენგანმა გამოვიყიდეთ ნადელები; გავხდით იმის მესაქუთარე, რაც ჩვენ გვეკუთვნოდა, რაც ჩვენს მამა-პაპას თავისი ოფლით დაუსველებია. განა ეს უსამართლობა არ არის, რომ ჩვენი საკუთარი მიწა ფულთი გვაყიდვის? ასე გავგანთავისუფლეს ჩვენ და რაღა ლაპარაკი უნდა, რომ ჩვენი სიხარული ისევე მწუხარებათ შეიცვლებოდა. მივხვდით დღეს ამ უსამართლობას და მოვიტოხოვთ, რომ ასე ძალადობით წართმეული ფული უკანვე დაუბრუნდეს ხალხს; დაუბრუნდეს ყველას ის ფული, რომლითაც მან თავისი საკუთრება გამოიყიდა. მაშინდელი ნასესხები ფულები დღესაც გადაუხდელი გვაქვს. უთუთა უნდა დაუბრუნდეს გლეხ-კაცებს უსამართლოთ გადახდილი ფულები.

ახლა აი რას მოგახსენებთ: ყველა გლეხს არ ჰქონია იმის შეძლება თავი გამოეყიდა და ბევრი დღესაც დროებით ვალდებულია. დღესაც იხდის სანადლელოს, თუმცა უზომო ნადელით ათასჯერ გამოვიდული ექნება ის ერთი ნაწიკი უფარვისი მიწა, რომელიც მას განთავისუფლების დროს სამოწყალოთ მიუზომეს. უსამართლობა რაც ვითმინეთ ისიც გვეყოფა, ახლა მოვიტოხოვთ, რომ დროებით ვალდებულნი განათავისუფლონ თავისი ნადელებით უსასყიდლოთ, რათ უნდა გამოიყიდოს მუშამ, მიწის მუშამ ის მიწა, რომელიც მას ეკუთნის, რომელზედაც იმისი წინაპრები მუშაობდნენ. რატომ არ უნდა ქონოდა გლეხს თავისი მიწა? იმის მეტი ხომ არავინ ამუშავებდა მამულებს? მაშ მოისპოს ეს უკანასკნელი ნაწიტი ბატონ-სომბისა; დროებით ვალდებულნი განთავისუფლდნენ ბატონის ვალდებულობისგან, მას არაფერი არა აქვს გამოსაყიდი.

ამასვე ვიტყვით სახელმწიფო გლეხებზე. აქეთ საწყლებს რაღაც ნაგლეჯი უვაუგისი მიწები, მარა რა ქონება ეს, თუ თავის დროზე ვერ მოიხმარს? მას არ შეუძლია იმის არც გაყიდვა, არც დაგირავება და არც არაფერი. ჩვენ მოვიტოხოვთ, რომ სახელმწიფო გლეხებს თავისი ნადელები კერძო საკუთრებათ გადაეცეს. რომ ნება მიეცეს უნდა გაყიდოს, უნდა გააჩუქოს, უნდა დაგირავოს თავისი სურვილისამებრ. მიწა იმას უნდა ეკუთნოდეს ვინც მას ამუშავებს, ჩვენში კი ისინი დაბატონებია, ვისაც ხელი არ გაუხდრევია.

შეგრე წარმხადგენელი. ჩემმა ამხანაგმა ის ისტორია გადმოგკათ, რაც ძველათ გამოუცდია გლეხ-კაცობას; ახლანდელ გასაქირზე მას, არაფერი უთქვამს. მიწის სივიწროვმ და სიმწირემ ჩვენ გვიძულა მემამულეებისათვის ღიგვემართა და იმათი მიწით გვესარგებლა. მაშ სად წავსულიყავით? სიტყვით ვიყავით თავისუფალი თვარა, საქმით ისევე ძველს ბატონებს ვემსახურებოდით. მემამულეები მიხვდნენ, რომ ჩვენ იმათ გარეშე საშვლი არ გვექონდა, რომ ძალა-უნებურათ მის მიწებზე უნდა გვემუშავანა.

1901 წელს შევიკრიბენ და გადაწყვიტეს: გლეხებს მამულს იაფათ ვაძლევთ, ჩვენ ეს ხელს არ მოგვეცემს და უნდა გადასახადი მოვეუბატოთო.

დაადგინეს რიგიან მიწაზე გადასახადი მოსავლის ნახევარი, ხოლო უფარვისზე მესამედი. გარდა პირდაპირ მოსავლის ნახევარისა ვაძლევდით ათ შაურს ან მანათს. „სალეერობოს“

ქცევაზე; ვიღებდით თხრილებს ადგილის გასაშრობათ, გაგყავდა ლობებები, ვუშენებდით სასიმინდეს, ვუმსახინდლებოდით ხშირ-ხშირათ. გარდა ამისა ქირანხული ჯერ რასაკვირველია მისთვის უნდა მიგვეკრთინა და ჩვენი საკუთარი ღვთის ანაბარა დაგვეყარა. ხშირია ისეთი მავალითი, როცა რომ ბატონის სიმინდის ზიდეს დროს ჩვენი წილი საქონელს გაეოხრებოდა ან წყალს წაეღევოს. ერთი სიტყვით ვინ მოთელას რამდენი სხვა, ვალდებულობა ექონდა ჩვენს მემამულესთან და მხოლოთ ცოლ შვილის საშვლევ და სიმშობლი გვიძულებდა ასეთ უსამართლო პირობებში მუშაობისთვის ხელი მიგვეყო. პირველ წელიწადს ჩვენ დავეყვით მემამულეების გადაწყვეტილებას და ყანები ვიშუშავეთ. მაგრამ გარემოება მაინც თავისას შერგებოდა და ჩვენ რასაკვირველია მუდამ ასეთ უღმერთო პირობებში ვედარ განვაგძობდით მემამულეების მიწებზე მუშაობას. ჩვენც ისეთ გაქირვებულ მდგომარეობაში ჩავარდით, რომ უთუთათ ხელი უნდა აგველო სხვის მამულში მუშაობაზე და ასეც მოვიქცეთო. გლეხებმაც შევთქვეთ პირი, რომ თუ მემამულეები უკეთეს პირობებს არ შემოიღებენ იმათ მამულში აღარ ვიშუშავებთო.

მესამე წარმხადგენელი. ჩვენ გვეგონა მთავრობა იმიზა გეყავდა, რომ უსამართლოთ დასჯილს და საწყალს მიეხმაროს; გვეგონა მემამულეების თვითნებობისგან ის დავეიფარავსო, მარა ვაი ამისთანა იმედს! ჩვენი მოლოდინი სასტიკო გაცრუვდა; ჩვენ ცხადათ, თვალსაჩინოთ დავინახეთ, რომ მთავრობა, პოლიცია ნაბატონარებს ემხრობა. მემამულეებმა გაიგეს თუ არა გლეხები ჩვენს წინააღმდეგ გაფიცულან და ჩვენს მიწებზე აღარ მუშაობენო, გადაწყვიტეს ჩვენი ყოველი მხრით შევიწროება. საბალახოში უწინ არაფერს ვიხდიდით, ასეთი ჩვეულება გვექონდა. გავუშვით თუ არა საქონელი, ნაბატონარის მოურავებმა დაიჭრეს და დაამწყვდიეს. ამით იმის თქმა უნდოდათ, რომ რაკი ჩვენს მამულში აღარ მუშაობთ, ბარემ ნულარც ჩვენი საბალახოებით სარგებლობთო. ამ ამბავმა ხალხი ძლიერ ააღელვა. მთელმა საზოგადოებამ მოიყარა თავი და მოითხოვა დატყვევებული საქონლის გამოშვება. საქონელი გამოუშვეს, მარა ჯამუშების წყალობით ამოარჩიეს საზოგადოებაში რამოდენიმე კაცი და დაიჭირეს, ვითომდა ესენი არიან გლეხების მეთაური, რომლებსაც უნდათ ნაბატონარებს მამული ჩამოართვან და თითონ დაირიგონო. ეს საზიზარო საქციელი ჩვენ ვედარ მოვიტმინეთ: ავდექით მთელი ნიგოითის საზოგადოება და ლანჩხუთს ჩავედით, რომ პოლიციისაგან მოგვეთხოვა დატყვევებული ამხანაგების გამოშვება. დილიდან საღამომდე იქ ვიტრიალეთ; ბოლოს პოლიციამ განთავისუფლა დატყვევებული ამხანაგები და ჩვენც შინ დაებრუნდით. ეს ამბავი 1902 წლის ივნისში მოხდა. ცხრაას პირველში ხომ მემამულეები გაიფიცენ, ცხრაას ორში ჩვენ შევთქვეთ პირი და გასაკვირალია: თუ იმათი გაფიცვა არ იყო დანაშაულობა, ჩვენ გაფიცვას რაიზა ჩაარქვეს ასე კბილებზე? მემამულეებს გასაქირი კი არ აღაპარაკებდა, იგენს საქმეფო ფულები აკლდა; ჩვენ კი უზომო გასაქირმა და ცოლ-შვილის, ოჯახის აუტახელმა მდგომარეობამ ავგაღებია მუშაობაზე ხელი. მთავრობამ კი ჩვენი საქციელი დანაშაულობათ ჩათვალა, თავადების მოიწონა და მხარი მიცა.

ეს დრო ჩვენთვის ძლიერ მძიმე დრო იყო. სამი წლის მოუსავლობისაგან ხალხს სული ხდებოდა კისერში და რამე ნაირათ თავი უნდა გადაეჩინა. მიმართეს მღვდლებს თხოვნით: შეხედეთ ჩვენს გაქირვებას და წელს დრამა ფული გვახატივეთო. ზოგმა შეისმინა ჩვენი თხოვნა და ნებას დაგვეცა, ზოგმა მთავრობისაკენ მოკურცხლა და მოახსენა: გვიშველეთ „ბუნტია“ გლეხები დრამას სპობნო. ამაზე ინება „ჩამობრ-

ძანება“ მაშინდღმა მზრის ნაჩლინკმა წერეთელმა. შეყარა საზოგადოება და გამოუტყდა: *«ხალხო, მე შევეტყვე ნიგოთის საზოგადოება გადარეულა და მიიხარით მართალია თუ არაო»*. ჩვენ ვუპასუხეთ ყველაფერს მოგახსენებთ-თქო. მართლაც მოვილაპარაკეთ, ავირჩიეთ დებუტატები და მივანდვეთ ყველაფერი მოგახსენებია წერეთლისათვის. დებუტატებმაც ყველაფერი დაწერილებით გადასცეს ჩვენი გასაქირის, მღვდლების და მემამულეების შესახებ. წერეთელმა აწერა თურმე იმათი სახელი და გვარი ვინც ელაპარაკებოდა. ბოლოს შეგვეკითხა: თქვენი უკანასკნელი სიტყვა რა არისო და ჩვენც გადაქითი ვუპასუხეთ, რომ წყლს არც დრამის გადახდა და არც მემამულეების მიწებზე მუშაობა არ შეგვიძლიათ-ქვა. ამ სიტყვებმა სწორეთ ვაცაოფა წერეთელი, აღარ იცოდა რა ექნა. ჩვენ სამართლიან საქმეს ვედევით გვეგონა და იმან „ბუნტოვნიკები“ და ვინ იცის რა არ გვიწოდა. ისეთი საზოგადოებრივი სიტყვებით ილანძღებოდა, რომ იმას განათლებული*) კაცი კი არა უბრალო ბიჭი არ იკადრებს. „აი თქვენ მხეცებო, ვირებო, დათვებო და ვინ იცის კიდევ რა საზოგადოება არ ამოუვიდა პირიდან. ჩვენ კი ჩვენ თავს კაცებათ ვსთვლიდით და დღესაც კაცები გვეგონია. ბოლოს დაგვემუქრა: „თუ ჩემი ბრძანება არ ავირულებიათ, კეცერა ფხალივით დაგწუროთო. თქვენ გინდათ აქ საფრანგეთის რესპუბლიკა და იარსოთო და კილო რა. ჩვენ არც კი ვიცოდით მაშინ რესპუბლიკა სასმელი იყო თუ სუქმელი, მარა ერთი ცხადია ჩანდა, რომ რესპუბლიკა თუ იქნებოდა ჩვენში, მაშინ შეიძლებოდა ამ ჩვენი ცხოვრების გაუმჯობესება. ამ სიტყვამ დაგვადიქრა, რადგანაც ჩვენ ყველგან ჩვენსავით გაქვირებული ხალხი ცხოვრობდა გვეგონა. დასასრულ წერეთელი მოგვიბრუნდა და გვითხრა: ეს ქვეყანა ცხელია და თქვენც თავში სიცხე გაქვთ, ამიტომ ცივი ქვეყნებისაკენ მიბრძანება მოგიხდებათო. ერთი სიტყვით რაც წერეთელმა ილანძღა ამის თქმა დიდ დროსაც წავგვართმევს და სირცხვილიც არის ხალხში იმის ლაპარაკი.

გავიდა ამის შემდეგ ხუთშეტი დღე და ჩამოვიდა ქუთაისის გუბერნატორი, თან ჩამოიყვანა სალდათები და კაზაკები. მოუყარა საზოგადოებას თავი და შეკითხა: „პასუხი მომეცით იმისი, რასაც მზრის უფროსი გეტყვით“. რადგანაც მთელ საზოგადოებას ერთათ ლაპარაკი არ შეეძლო ავირჩიეთ ხუთი დებუტატი და დავავალეთ ჩვენი გასაქირის მოხსენება. ამორჩეულმა პირებმა სინდისიანათ შეასრულეს მონათობილობა და ჩვენი გასაქირი ყველაფერი დაუკაჟეს გუბერნატორს. გუბერნატორმა დაუძახა ახლოს ჩვენ დებუტატებს და გამოუტყდა: *«როგორც თქვენი ლაპარაკიდან ჩანს ეს საზოგადოება თქვენ ავირჩევიათ და თქვენვე უნდა დაამშვიდოთ, თორემ ცივი ქვეყანა ხომ გავიგონიათ. დაავალა საზოგადოების დამშვიდება ხალხისაგან ამორჩეულ დებუტატებს, როგორც ამ საქმეში დანაშაულ პირებს და თითონ ქე წავიდა შინ. რა უნდა ექნა, რა უნდა დაემშვიდებია საწყალ დებუტატებს? ასეთი იყო ჩვენი მთავრობის სამართალი!*

გავიდა ამის შემდეგ ათიოდე დღე და გუბერნატორი კიდევ გვესტუმრა. ჯაშუშებისა და პოლიციისაგან შედგენილი სიით დაატყდა ოცდა ორი კაცი, მათ შორის ხუთი უკანასკნელი დებუტატი, რომლებმაც ვერ შეძლეს გუბერნატორის დავალების სისრულეში მოყვანა; გამათრახა ყველანი და ქუთაისისაკენ გაისტუმრა.

*) გურულების ლაპარაკი სხვა დროსაც ირონიით იყო სამხე და ახლა ხომ მთელი ლაპარაკი ირონია, ვესლიანო დაკინეა. სიტყვა განათლებული, მობრძანება, ბატონი და სხვა ისეთი კილოთი ითქმებოდა ხოლმე, რომ ნათლათ ჩანდა მოლაპარაკის გულის თქმა.

მუთაჲ წარ. რადგანაც მე თითონ გეახელით იმ ტყვეებში, რომლებზედაც აქ არის ლაპარაკი და ცხადია მახსოვს ყველაფერი, ამიტომ იმის შესახებ მე მოგახსენებ. როგორ არ დამანახსოვრდებოდა, როცა რომ თითო სიტყვას მათრახებით გვაბეჭდებდნენ ზურგზე. როდესაც სალდათებს ან სტრაჟნიკებს კი მოეხალისებოდათ თავისი საყვარელი საქმე, უიარაღო, დატყვევებული კაცის ცემა, ყოველთვინ ჯეროვანათ ისრულებდნენ სურვილს. ჩავიყვანეს მაგალითათ ქუთაისში, შემოგვავიეს ჯერ სალდათები, მერვე კაზაკები და სტრაჟნიკები და გავიყვანეს ცახისკენ. ჩვენ იძულებული ვიყავით უზაგულ ქუჩაზე გვევლო და კიდევაც მივიდოდით. უცებ მივადევით ერთ დიდ წუმებს. თუ პირდაპირ წავედით, წელამდე ტალახში უნდა ჩავიჭრეთ და გავციკდეთო. გადავადვით თუ არა ერთი ბიჯი, მაშინვე მათრახები და თოფის კონდახები დავიშინეს აქეთ-იქიდან. ოთხი თვე ვიჯექით ციხეში და კაცი ჩვენსას არაფერს კითხულობდა.

მთაჲ წარ. განა პროკურორი, ან პროკურორის თანაშემწე არ შემოდიოდნენ ციხეში?

ხალხ. წარ. როგორ არა, შემოდიოდნენ და გადიოდნენ, ჩვენსას კი არაფერს კითხულობდნენ, არც საქმელი, არც სასმელი, არც საცელები ჩვენთვის არ მოიზოგებოდა. არც ჩვენს მოკეთებებს შეშოატანიეს, არც თითონ მოგვეცეს რაც კანონის ძალით გვერგებოდა. ერთი ჩვენგანი გადაასახლეს; ერთი კი უცხად-კვდარი გამოუშვეს და შინ ჩამოვიდა თუ არა განუტყევა უსამართლოთ დატანჯული სული.

მთაჲ წარ. აბა, გვითხარით გადასახლებულთა სახელი, გვარი და წლოვანება, ამასთანავე სოფლის სახელიც.

ხალხ. წარ. გადასახლებულნი არიან ანტონ ფირცხალიშვილი, დაახლოებით 40 წლისა, მათე გორგილაძე 40 წლისა; გორგი ფალია 35 წლისა და სოლომონ ჟოკიკაიშვილი 25 წლისა. რადგანაც ყველა ეს პირები უსამართლოთ დასჯილნი არიან, ამისათვის მოვითხოვთ მათ განთავისუფლებას.

ახლა ისევ უწინდელ აზრს დავუბრუნდეთ. იმ კაცების დაქირვებულნი გავიდა რამოდენიმე დღე და ეჭვკუცია ჩამოგვიყენეს. ჩვენ უნდა გვეძლია ჯარისათვის ბინა, შეშა, ნავთი, ფურცე, აფიცრების ცხენებისათვის ბალახის ფასი და სხვა რამ მრავალი. ჯარი დაახლოებით სამ თვე ნახევარს იღვა და ადვილი გასაკება, რამდენ გასაქირს გამოვცდიდით ან ხნის განმავლობაში. მერვე რისთვის ამდენი სისასტიკე? რით დავიმსახურეთ ყოველივე ეს? იმით რომ ათასგვარა გადასახადებისაგან გაღარბებულმა ხალხმა ვეღარ შეძლო მეტის გადახდა. იმით რომ მემამულეთაგან უზომოთ შევიწროებულმა ხალხმა უარი სთქვა იმათ მამულში მუშაობაზე. აი ჩვენი დანაშაული!

გავიდა კიდევ ოციოდე დღე და ახალი ბედნიერება გვეწია. გუბერნატორი ისევ ჩამოხანდა და პასუხი მოგვთხოვა: *«დაეკაყოფაღეთ ჩემი ბძანება თუ არაო»* *. ჩვენ მღვდლებთან მოლაპარაკებული ვიყავით, რომ ფული (დრამა) მიღებულათ გამოეცხადებიათ. გუბერნატორმა დაიბარა მღვდლები და ჩვენთან რომ მოვიდნენ გვითხრეს: „დრამა ფულის პარტიების ნება ჩვენ არა გვაქვსო“. აკრთვე ერთ მემამულეს უნდაოდა ჩვენი მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, მაგრამ არც იმას მისცა გუბერნატორმა ნება. ეს ჩვენი ყურით გავიგონეთ. „თუ მაქუტაჲს არ უნდა გლეხებისაგან ფულის აღება, ჩვენ ავლებთ ხაზინისათვისო“. ასევე უთხრეს თურმე მღვდლებსაც. ბოლოს გამოგვიცხადა: მე ვიცი, რომ თქვენში მანვე პირები

*) ერთმა გურულმა მიიხრა: გამოცდილებით ვიცი, რომ მთავრობის ცუდი დაპირება, ანუ მექარა თითქმის ყოველთვინ სისრულეში მოკავთ, ხოლო კარგი დაპირება არასოდეს არ ვამართლებულაო.

ბუღბუღი, მოგვეცით ისინი და თქვენ თავისუფალი იქნებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, აქ ისეთ სალდათებს გამოგიგზავნით, რომლებიც აღარაფერს არ დაზოგავენ. ავიხრებენ ოჯახს, არ დაზოგვენ თქვენ ცოლ-შვილს, სახლ-კარს და პატიოსნებასო. უმჯობესია მოგვეცი ხუთი კაცი, რომლებსაც მანვე კაცების დასახელება შეეძლოთო“. მოგვეცა მოსაფიქრებლათ და კაცების ამოსარჩევათ სულ ხუთი წუთი დრო. „ამ ვიღაში ან ოჯახის დაღუპვა არჩიეთ ან, „მანვე“ კაცების დასახელებაო“. ჯერ თავისთავათ ხუთი წუთი რაა და შერამე აღარც ის დაგვაცალა. ამოიკითხეს სიაში ხუთი კაცი და დაბატონრეს. ამ დროს ერთ ვიღაცას წამოკლა: „ეს უსამართლობა არისო“ და ისიც იმ ხუთ კაცს მიაცილეს. ექვსივე კი ქუთაისის ციხეში ჩამწყვდინეს.

ამის შემდეგ გაესიენ სოფელს და თუ კი რამ გეგებადა წაგვართვეს დრამა ფულის ანგარიშში. პრისტავი ქელბაქიანი, ორმოციოდე სალდათი, თორმეტი სტრაჟნიკი და მამასახლისი ერთათ დადიოდენ სოფლის ასახრებლათ. მასპინძელს აღარაფერს არ კითხვდენ თითონ შეცვიოდენ სახლებში, ალებდენ შკაფებს და ზანდუკებს და თუ რამე საეარგისი გამოჩნდებოდა, ყველაფერი მიქონდათ. ამავე წელს დაგვინიშნეს მთავრობის მამასახლისი. „ეს საწლო, პატიოსანი კაციაო“, გვიცხადებდენ ყრილობაზე. ახლა მოისპობა ქრთამები და ის უსამართლობანი, რომლებსაც თქვენ შიგრ ამორჩეული მამასახლისები შეიკებინათ. დაუნიშნეს ჩვენდა დაუკითხავათ 400 მანეთი ჯამაგირი, რაც წინდაწინ მოხიკეს სოფელში. ჩვენც ვიფიქრეთ: თუ პატიოსნებას დაიცავს ჯამაგირს ვინ ჩივო, მაგრამ ვაი ამისთანა პატიოსნებას! სულ ყველამ კბილი გაკრა საზოგადოების ფულებს და უსინდისობაც მრავალი ჩაიდინეს. მოვიდოდა ერთი, შეჰქამდა საზოგადოების ფულს და გაიბარებოდა. მოვიდოდა მეორე, ისიც ისე. მესამე მამასახლისი კეკელია ჩვენ არც კი შეგვიტყვია როდის მოვიდა და როდის წავიდა. ჩვენ ღარწმუნებული ვართ, რომ ის თითონ პოლიციამ გააღახვია და გაავლო. რითაც ჩვენი სახელის გატეხა უნდოდათ. შეყარა პრისტავმა ქვეთარაძემ ყრილობა და შესანიშნავი სიტყვებით მიმართა ხალხს: „არა გამარჯვება თქვენიო! მე დიდათ მოხარული ვიქნები იმ დროის, როდესაც ბძანებას მივიღებ, თქვენი სისხლით შევღებო აქაურობაო“.

მთავრ. წარ. სად არის ეხლა ის ქვეთარაძე?
ხალხ. წარ. ახლა აქ აღარ არის, სალდაც გაიბარა. უთუოთ გულ-ნატკენი იქნება, რომ ნატკრა აღარ აუსრულდა და ჩვენი სისხლით ვერ შეღება აქაურობა.
1903 წელს ჩვენ აღარ ჩავსულვართ სხვის მამულში. მოხებნით ცოტ-ცოტა საკუთარი რაც გავგანდა და ჩავთესეთ სიმინდი. რაც ჩვენ დამშეულ ოჯახს ნახევრათ გააძდებდა იმდენი ჰე გეკონდა ნამუშევარი და სხვის მამულში მუშაობას აღარ ვფიქრობდით. მაგრამ დახეთ ბედს: ერთათ მოგვადგა ივანობის თვეც და ივანე ჯაფარიძეც. ჩვენი ნაჩაღიკი ჯაფარიძე მოვიდა, ყრილობას დაუძახა და გვითხრა: „როგორ გაბედეთ და მაქუტახის მამულში არ იმუშავეთო“! ჩვენ უთხარით: ეს არ იყო ჩვენთვის სასარგებლო და იმიტომ დავებსენითო. მეონი არაფერია აქ უსამართლოთ ნათქვამი, მარა ჩვენი ნაჩაღნიკი ჯაფარიძე სხვა ხასიათის კაცი იყო. დაუძახა ერთი ჩვენგანი გემთარახებია; შემდეგ თოფის კონდახით ცემა უბძანა და ქვეშევრდომმა ღირსეულათ შეასრულა უფროსის ბძანება. ამის გარდა, ბ-ნმა ჯაფარიძემ ორი კიდევ სხვა გამათარახებია ასე უბრალოთ და უდანაშაულოთ. ბოლოს გვითხრა: თუ არ ჩასულხართ მაქუტახის მამულში და არ გიმუშავნით, ვაი თქვენს ღღეს, აქ ქვას ქვაზე არ

დავაყენებ, ყველას ციმბირისკენ გიკრავ თავს და თქვენს ნასახლევეს მარტო მტვერს დაგლოვებო. რაღა გვექნა, იძულებული ვიყავით მაქუტახის მამულშიც მოგვეხნა. ახლა ძველიც წაგვირჩა და ახალსაც ვედარ მოვუარეთ, განა რაღა დროს თესვა ივანობის თვეში. აი ამიტომ ხსენებულ წელს თითქმის უქირნახულოთ დავრჩით.

1904 წელს მამაშეულები დაგვევენ ჩვენს მოთხოვნალებზე და ჩვენც ვიმუშავეთ“.

თითქმის საღამომ მოაწია და დეპუტატებმა ითხოვეს კრების მეორე დღისათვის გადადება. ჯერ მარტო ერთი კითხვა იყო განხილული, მაგრამ ბ-ნმა კრიმ-ვირიმ გათავება ამჯობინა. ამიტომ შემდეგ მუხლებზე სულ მოკლე ლაპარაკი იყო. გამოვიღოთ ათ საზოგადოებაში კომისიამ მშენებლობის შეინწავლა გურულების მოთხოვნილება და დაიწყება დეპუტატი წინადადებას თუ რა, თარჯიმანი განოართმევედა და თითონ დაასრულებდა.

ჩვენი გასაქირი ასე აღვიღათ არ ითქმება. ბევრი ვითმინეთ, ბევრი წარედ დღე გამოვიართ და ამით ბევრი გამოცდილება შევიძინეთ. ჩვენ გავიცუდა გული მთავრობაზე; იმისი აღარაფერი გვეჯერა. ახლა თუ თქვენ გელაპარაკებით აქ ეს არა იმიტომ რომ მოველოდეთ რაიმე სიკეთეს. ჩვენ დავრწმუნდით, რომ ჩვენი თავის დახსნა ჩვენი საქმეა, სხვა ჩვენზე არავინ არ იბრუნებს. როგორც მოვახსენეთ, ჩვენი გასაქირი უმთავრესათ მიწის სივიწროვისაგან არის გამოწვეული. მარა მარტო ეს ხომ არ გეტარჯავს. ახლა მოგიყვებით გადასახადების შესახებ“. აქ ჩამოთვალეს სხვა და სხვა გვარი გადასახადები და დასასრულ მოთხოვეს, რომ ის ოჯახები, რომელთაც შემოსავალი 500 მანეთზე ნაკლები აქვთ სრულიად არავითარ გადასადს არ უნდა იხდიდნო. გადასახადი შემოსავლის და კალობაზე უნდა იყოს; ვისაც ბევრი შემოსავალი აქვს, იმას გადასახადიც მეტი უნდა ჰქონდესო. ღღეს გადასახადს მხოლოთ ღარიბი იხდის და მდიდარი თურმე თავისუფალია გადასახადებისაგანო.

ამის შემდეგ ილაპარაკეს არა პირდაპირ გადასახადებზე და მოითხოვეს ყოველგვარი არა პირდაპირი გადასახადის მოსპობა.

მოითხოვეს: კრებების, სიტყვის, ბექვის, კავირის, გაფიცვის და რწმენის თავისუფლება.

მოითხოვეს პიროვნების და ბინის ხელ-შეუხებლობა. ნიგოთელებმა მშენებრათ იციან რას ნიშნავს პიროვნების და ბინის ხელის შეხება, იციან რადგანაც თავის თავზე გამოაუცლიათ არამც თუ ხელის, მათარახების და თოფის კონდახების შეხებაც.

მოითხოვეს ნაფრცი მსაჯულები ხალხის მიერ ამორჩეული და დამნაშავე მოხელის პასუხის მგებლობა.

მოითხოვეს წოდებათა სრული მოსპობა და ყველა ადამიანის მოქალაქეთ აღიარება თანასწორი უფლებით კანონის წინაშე.

მოითხოვეს პასპორტების მოსპობა და ენის თანასწორობა.

მოითხოვეს უფასო სავალდებულო სწავლა 16 წლამდე, ყველა ბავშვებისათვის ეროვნების და სქესის განურჩევლად.

მოითხოვეს ეკლესიის განცალკევება სახელმწიფოსაგან და სამღვდლოების სკოლების დაკეტვა. აგრეთვე სამღვდლოების გაძევა საიმინისტრო სკოლებიდან.

მოითხოვეს მუღმივი ჯარის მოსპობა და მის მაგიერ სახალხო მილიციის შემოღება.

დასასრულ მოითხოვეს დამფუძნებელი კრების მიწვევა და რუსეთში სახალხო მართველობის შემოღება. ხალხმა უნდა

ამოიჩინოს თავისი წარმომადგენლები და ერთ მიანდოს თავისი საქმეების და ხალხის ინტერესების დაცვა.

ახლანდელმა მთავრობამ ბევრჯერ დაგვიტყუა თავისი გულშემატკივრობა და ახლაც აღარ უღალატა ძველ წესს. როცა ჩვენ ჩვენს გასაქირზე ავლაბარაკდით. მან აღიხანოვი ვოგვაყენა ყაზახ რუსებით და ზარბაზნებით. ჩვენ ზიზღს ვუტახადებთ ყაზახ რუსების საქციელს და სალამს ვუძღვნით სალდათებს, რომლების გულში კიდევ არის ადამიანური გრძნობა.

ბ. კ—ძ.

საზოგადოებრივ-საქორიული წერილები.

(რუსულიდან თარგ.)

VI.

თანაშუქრფი დემოკრატია.

(იხ. „მოგზაური“ № 9)

მე-XVIII საუკუნე წარმოდგენს თვითმპყრობელობის განვითარების უმდილეს წერტილს. მარა ამივე საუკუნემ შექნა ის ძალებიც, რომელთაც ბოლო უნდა მოეღო თვითმპყრობელობისათვის.

მე-XVIII საუკუნის სახელმწიფო, როგორც ინგლისში— ისე დანარჩენ ევროპაში, უნდა ჩაითვალოს ერთი მხრით მოვაჭრე და მრეწველ კაპიტალისტების აღმზრდელთა და მათთან სადავო პროლეტარიატის დამბადებელ-აღმზრდელთაც, — მეორე მხრით კი ვეფერათელა დაწესებულებათ, რომლის მიზანი იყო ხალხის ცარცვა-გლეჯითა და ყვლეფით სარგებლობა მოეტანა თავად-აზნაურობის რამოდენიმე ნაწილისთვის. — ინგლისში თავად-აზნაურობის იმ ნაწილისთვის, რომელიც მართავდა და განაგებდა სახელმწიფო საქმეებს, დანარჩენ ევროპაში კი კარის თავად-აზნაურობის და სხვილ ფინანსისტებისთვის.

სახელმწიფოს ამ ორივე მხარის წინააღმდეგ მე-XVIII საუკუნის განმავლობაში თან და თან ძლიერდება ხალხის უკმაყოფილება. ვაჭრობა და მრეწველობა განვითარდა იმ ზომამდე და მიიღო ისეთი ხასიათი, რომ ბიუროკრატის მზრუნველობითი თავეა ხელის შემშლელი შეიქნა წარმოების წესრიგის შემდეგი განვითარებისთვის და გაცხარებულ კონკურენტიაში გამარჯვება იმ მკატაქეს რჩებოდა, რომელიც აღდრე შემოიღებდა წარმოებაში გაუმჯობესებულ იარაღებს და ბაზრის მდგომარეობას შეესაბამებოდა და შეეტვისებოდა.

ამ დროს სახელმწიფო მფარველობის და დაცვის ნაცვლათ თავისუფლება შეიქნა კაპიტალისტების ღოზუნგი. ბურჟუაზია თხოულობდა არა მარტო ეკონომიურ, არამედ პოლიტიკურ თავისუფლებასაც. ბურჟუაზია, როგორც თავის როლდენობით, ისე გონებრივი განვითარებით და—კიდევ უფრო— ეკონომიურა შნიშვნელობით, იძღენათ ძლიერათ გრძნობდა თავის თავს, რომ შემძლე თავისუფლათ დაემსებრია არისტოკრატის და მასთან შეერთებულ სახელმწიფო უჯღენის უღელი და ბატონობა. — მე-XVI, XVII და XVIII საუკუნის პირველ ნახევარში სხვილი ვაჭრობა და მრეწველობა უმთავრესათ ფუფუნებას და განცხრომას ემსახურებოდა. მიმოსვლს და სეზოგადო ურთიერთობის სიძნელის გამო დიდ მანძილზე საქონლის გადატან-გადმოტანის შრომა მხოლოათ იმ შემთხვე

ვაში ჯილდოვდებოდა, თუ საქონლის ფასი შედარებით მაღალი იყო. საზღვაო აღებ-მიცემა აძლევდა ევროპას ოქროს და ვერცხლის ნივთებს, ძვირფას შეწნიერ ძაფეულობას, ფარეულობას და სხვ. ევროპის კაპიტალისტური წარმოება, ე. ი. მრეწველობა, რომელიც მსოფლიო ბაზრისთვის მუშაობდა, ქმნიდა აბრეშუმის ფართლეულობას, ძვირფას ხალგებს და ნოხებს, ფაიფერს და სხვ. იმ დროში კაპიტალიზმს მოგებას აძლევდა არისტოკრატის გადაქარბებული მფლანგველობა.

მარა თანდათან მიმოსვლის საშუალებების და წარმოების წესების გაუმჯობესობის გამო ფუფუნების საგნებთან ერთათ პირველ ადგილს იკავებს ხალხის სახმარებელ საგნებს წარმოებაც. თუ ფუფუნების საგნების წარმოება საქარობდა თავის ასყეფებლათ მდიდარ და მოქეფე, მფლანგველ კლასში, საშეფეროთ სახალხო სახმარებელ ნივთების წარმოებას შეეძლო მით უფრო განვითარბულიყო, რაც უფრო მაღალი იყო მცხოვრებთა უმრავლესობის, მშრომელი ხალხის მყიდველობითი ძალა, ე. ი. რაც უფრო ჩაკლებ ცარცვადენ ამ ხალხს გაბატონებული კლასები და რამდენათაც მრეწველობა სახალხო სახმარებელ ნივთების წარმოებათ იქცეოდა, იმდენათ მძიმე და აუტანელი ხდებოდა ბურჟუაზიისათვის არისტოკრატული ცარცვა-გლეჯის სისყემა. არისტოკრატის უღელი, ამივე დროს იზრდებოდა შწარმოებელთა (მუშების) საარსებო, ცხოვრების აუცილებელ საგნებისა და დაუმუშავებელ მასალის მოთხოვნილება. ადგილობრივ წარმოებას აღარ შეეძლო დაეკმაყოფილებინ ეს მოთხოვნილება. ამ ნაირათ თანდათან, უფრო მეტ შნიშვნელობას ღებულობდა მრეწველ კლასთათვის ცხოვრებისთვის აუცილებელ და ააფ საგნების და დაუმუშავებელ მასალის შემოტანა სახელმწიფოში. სრულებით წინააღმდეგი იყო ამის მსწადმფლობელთა ინტერესები. ამ გარემოებათ პირველათ ინგლისში და საფრანგეთში, მერე დსაღლეთ ევროპის დანარჩენ ქვეყნებშიც დაბადა ბურჟუაზიის შორის შური და სიძღვილი არისტოკრატულ წესწყობილებისადმი. ამ შემთხვევაში ბურჟუაზია ყურადღებას როდი აქცევდა არისტოკრატულ წესწყობილების გარეგულ ფორმას. მისთვის სულ ერთი იყო პოლემენტარულ სახელმწიფოში იქნებოდა ეს წესწყობილება თუ განუსაზღვრელ მონარქიაში, მაგრამ ბურჟუაზიისათან ერთათ ამოძრავდა დაბალი კლასებიც: გლეხნი და მდაბალი მოქალაქენი, რომელთაც შეუერთდა პროლეტარიატიც. პროლეტარიატს, როგორც კლასს, თავის ვინარობა და დამოუკიდებლობა არ ქონდა ნათლათ გამორკვეული და გამოცხადებული—ის ხელი-ხელ ჩართლო მიყვებოდა წერილ ბურჟუაზიის წერილ რევოლიუციონურ ნაწილებს. მეთვრამეტე საუკუნის სახელმწიფო მთელი თავის სიძიმით ამ კლასებზე იყო დამყარებული. ის ამ კლასებს ყვლეფდა და ართმეფდა გადასანაღს ბიუროკრატის, ჯარის, სახელმწიფო ვალების და სასახლის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ. გლეხები, მდაბალი მოქალაქე და პროლეტარები—რამდენათაც საზოგადოთ შეიძლება ლპარაკი პროლეტარებზე მაშინდელ დროში—იმ თავითვე მტრულათ უყურებდენ ახლათ აღორძინებულ განუხაზღვრელ სახელმწიფო უფლებას და სახელმწიფოსაგან ბიუროკრატის საშუაფე

ბით ხალხის ექსპლოატაციის. მაგრამ ყველგან, სადაც კი სცადეს მათ წინააღმდეგობის გაწევა, ისინი ჩვეულებრივ მარცხდებოდნენ, რადგან თემები ერთმანეთზე დაშორებული და განკერძოებული იყვნენ და კავშირს მოკლებული.

დროთა ვითარების გამო სახელმწიფოს ერთობამ, კაპიტალიზმმა, ვაჭრობამ, გადასახადებმა და მილატარიზმმა იქონიეს თავისი გავლენა ამ კლასებზედაც. მათი ადგილობრივი კარჩაკეტილი პოლიტიკა თანდათან ქრებოდა.—რასაკვირველია, ზოგან უფრო ჩქარა, ზოგან კი უფრო ნელა. ამის დაწყება ეკუთვნის მდამალ მოქალაქეთა და პროლეტარებს, რომლებიც პატარა ქალაქებშია კი მკიდრო კავშირს იკავებდნენ დიდ ქალაქებში ბყოფ ამხანაგებთან. მათი მავალითი მთელი მშრომელი ხალხისთვის მისხამაძვი შეიქნა. კაპიტალისტური მრეწველობა ხელს უწყობდა ამ გარემოებას. დიდ ქალაქებში ერთდებოდნენ პროლეტარათა ჯგუფები ვაჭრებთან და ხელოსნებთან ერთათ. ესენი ახლა აღარ ცხოვრობდნენ მარტო სასახლის ხარჯზე, სასახლის მეღადღურება, სიმღიდრე და ბრწყინვალება უფრო აშკარათ ხდიდა მათ შეგნებაში მათსავე სიღატაკეს—და ზიზი და მძულვარება, რომელსაც ღარიბ ხალხში მოყარა თავი, ხშირათ მკვის სასახლის წინააღმდეგ მიიმართებოდა.

დიდ ქალაქების მშრომელ კლასთა ხელმძღვანელობით მთელი ქვეყნის მოქალაქეთა და პროლეტარებმა, და ზოგიერთ ადგილას გლეხ-კაცებმა კი შეიგნეს, რომ ადგილობრივ ინტერესებს გარდა მათ ქონდათ საერთო-სახელმწიფო—თუ შეიძლება ასე ითქვას—ინტერესებიც. ადგილობრივ პოლიტიკის მოსპობასთან ერთად პირველი ადგილი დაიჭირა იმ მისწრაფებამ, რომელმაც მოიცვა მთელი არე მარე, მთელი ერი; ამასთანავე დაბალ კლასების ძალა და გავლენა თანდათან იზრდებოდა.

არისტოკრატიულ წესწყობილებას კაპიტალისტებს და პროლეტარებს გარდა გაუჩნდა კიდევ მესამე მტერი. ეს არის ბურჟუაზიული ინტელიგენცია მაგ., ვეჟილები, პროფესორები, ექიმები, მწერლები, მხატვრები და სხვები.

მე-XVI და XVII საუკუნეებში ეს კლასები პირდაპირ თუ არა პირდაპირ სასახლის არისტოკრატიაზე იყვნენ დამოკიდებული. საშვალა საუკუნეებში მეცნიერების და ხელოვნების ერთადერთი თავშესაფარი ეკლესია იყო. რეფორმაციის შემდეგ კი, როცა ეკლესიამ თავის ასეთ როლზე ხელი აიღო, ყოველ მოაზრეს, ყოველ მხატვარს, პოეტს, რომელსაც არ ქონდა საშვალე და მოუკიდებლათ ეცხოვრა, შეეძლო განეგრძო მეცნიერული და ხელოვნური შრომა მხოლოდ რომელიმე დიდი, ცნობილ პირის დახმარებით და მფარველობით.*) აი ეს ცნობილი პირი დებულობდა მას როგორც თავის მოსამსახურეს და ნიშნავდა თავის სასახლის ლაქიათარიცხეში. მარა ბურჟუაზიის აღორძინებით და გაძლიერებით, მის წევრებსაც ეხსნებათ გზა, ემატება თავისუფალი დრო, დიდდება და რთულდება მათი მოთხოვნილებანი, საქმის მკიდნე და განსწავლული პირნი აუცილებლათ საქირონი ხდებიან.

ბურჟუაზიისათვისაც. ამ ნაირათ ჩადდება ბაზარი ექვილებითვის, ექიმებისთვის, ინჟინერებისთვის. მასწავლებლებისთვის და სხვ... ბოლო ხანებში, როცა დაბალმა კლასებმა მონაწილეობის მიღება იწყეს ხალხის პოლიტიკურ და გონებრივ ცხოვრებაში, როცა ამ კლასებმა წიგნების და გაზეთების კითხვა დაიწყეს, იმ დღიდან ინტელიგენცია არისტოკრატისაგან და სასახლისაგან თანდათან დამოუკიდებელი შეიქნა. მეცნიერებაში და ხელოვნებაში თავი ამოყო იმ დროს გამეფებულ ძალების და საზოგადოებრივ წესწყობილების წინააღმდეგ ტენდენციებმა და სულ მალე პირველი ალაგი დაიჭირა. ფაქტების ლოდია და განწყობილება არისტოკრატიულ წესწყობილების წინააღმდეგ შეტყვევებდა. ინტელიგენციაც, როგორც უმრავლეს შემთხვევაში, ბურჟუაზიულ წრიდან წარმომდგარი და თავის საზოგადოებრივ მდგომარეობით და ინტერესებით ამ წრესთან დაახლოვებული, დინტერესებული იყო ბურჟუაზიის გამარჯვებით და არისტოკრატისაგან დამარცხებით და მოსპობით. მარა ინტელიგენცია ბურჟუაზიის ყველა დანარჩენ ნაწილებზე მაღლა იდგა გონებრივი განვითარებით და მას საზოგადოთ ნაკლებათ ეხებოდა ამ კლასის წევრთა დროებითი და შემთხვევითი ინტერესები. ამ ნაირათ ბურჟუაზიულ ინტელიგენციას შეძლება და საშვალემა ქონდა გამხდარიყო ბურჟუაზიის მოწინავე მებრძოლათ, გამოსულიყო ძირითად კლასობრივ ინტერესების წარმომადგენლათ და ამხსნელ-გამარჯველათ, მაგრამ ბურჟუაზიის კლიასური მოთხოვნილებები და ინტერესები მაშინ უერთთებოდა მთელ საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებს და ინტერესებს, წარმოიღვინეთ დაბალ კლასების ინტერესებსაც კი, იმ კლასების, რომელსაც მაღალ წრის ხალხთან ერთათ ერთი საერთო მტერი ყავდა და ეს საერთო მტერი იყო არისტოკრატიული წესწყობილება. ტანჯვა, წვალება და ჩავრა არისტოკრატიულ წესწყობილების მიერ გამოწვეული, იყო ისეთი დიდი და აუტანელი, ექსპლოატაცია ისე ფეხ-გადგმული იყო, რომ ამ შემთხვევაში მცხოვრებთა საზოგადოებრივ კლასებმა დაივიწყეს თავიანთი კერძო კლიასური ინტერესები დროებით და შეერთდნენ საერთო მტრის—დაბალ არისტოკრატიულ წესწყობილების წინააღმდეგ. ქალაქი და სოფელი, მუშა და კაპიტალისტი, ხელოსნობა და სხვილი მრეწველობა და ვაჭრობა—საერთო მიზანმა მოიცვა; საერთო მტრისკენ გაეშურა მის ბატონობის ძირიანათ აღმოსაფერვლათ და გასათახსირებლათ. ბურჟუაზიის „მდ. მოქალაქეთა“, გლეხობის და პროლეტარიატის ნაწილები შეერთდნენ განუსაზღვრელ სახელმწიფო უფლების დასაცემათ და თავად აზნაურობის გასაუქმებლათ და მოსასპობათ. და ის კლასი, რომელმაც ხელი შეუწყო ამ კავშირის შექმნას და რომელიც გამოადგა ამ ერთობის მტკიცე ელემენტად, იყო ბურჟუაზიული ინტელიგენცია. ბურჟუაზიული ინტელიგენცია ყველაზე ნაკლებ ექვემდებარებოდა იმ მოვლენათა გავლენას, რომელიც თესდა შულლს, უთანხმოებას და ამყარებდა წინააღმდეგობას საზოგადოებრივ კლასთა შორის. ის სუყველაზე კარგათ გრძნობდა და ესმოდა მათი შეშინებუბა ინტერესების მნიშვნელობა; აი ამიტომ ჩვენ ვხედავთ, რომ დემოკრატიულ მოძრაობას, რომელიც იყო მეთვრამეტე საუკუნის უკანასკნელ ხანებში ზემოხსენე-

*) ამისთანა მფარველობას მეცნატობას ეძახდნენ. შენ. მთარგმეელისა.

ბულ კავშირის ნაყოფი, ინტელიგენციამ თავისი ბეჭედი დაასვა, თავისი ელფერი მიკა. იმან მიკა ამ მოძრაობას კარგი შეთაურები და წარმოშვა მისთვის მოწინავე მებრძოლნი. დემოკრატის ორი მიზანი ქონდა. იმას შეძლების და გვართ უნდა შეესუსტებინა სახელმწიფოს ცენტრალურ უფლებების ძლიერება და გაეღვნა ხალხზე—სულ ერთი იყო ეს უფლება თვით მპყრობელ მონარქს ეჭირა ხელში თუ პარლამენტს, მაგრამ ამ მიზნის განხორციელება შეიძლებოდა განსახლებულ პირობებში, რადგან კაპიტალისტური საზოგადოებაც საჭიროებდა თავის განვითარებისათვის ძლიერ ცენტრალურ უფლებას. აი ამიტომ დემოკრატის პირველი მიზნი გვერდში უნდა ამოეყენებინა მეორეც: სახელმწიფო უფლება უნდა გამოცლოდა არისტოკრატის ხელიდან და ხალხის მფლობელობაში უნდა გადასულიყო; ის უნდა შეცვლილიყო არისტოკრატის იარაღიდან ხალხის იარაღით. პირველი მიზნის განხორციელება თხოულობდა სახელმწიფო უფლების და მის ორგანოების შესახებ თავისუფალ კრიტიკას; ის თხოულობდა პარლამენტის კრებების მოქმედების გამოქვეყნებას, სიტყვის და ბეჭდვის თავისუფლებას. აგრეთვე საჭირო იყო სახელმწიფო უფლების და მის ჩინოვნიკების (მოხელეების) ზოგიერთ ფუნქციების და იძულებითი ძალდატანებით საშვალეების გადაცემა თემებზე და პროვინციებზე, რომლისთვისაც თვითმართველობა უნდა მიენიჭებიათ.

(შედეგი იქნება)

მასწავლებელთა გასაპირი და კავშირი სრულიად რუსეთის მასწავლებელთა.

«რუსეთის ედომოსტის» მე-61 ნომერში მოთავსებულია წერილი საზოგადოთ მასწავლებელთა და კერძოთ სოფლის მასწავლებელთა შესახებ. ბნ-მა გერდმა აზრი გამოთქვა „სრულიად რუსეთის მასწავლებელთა კავშირის“ დაარსების შესახებ და როგორც მოსალოდნელი იყო ამ სიმპატიურ სტრიკის, ყოველი მხრიდან აღტაცებით მიეგებნენ. ხსენებულ რედაქციას მრავალი წერილი მიუღია სხვა კუთხიდან, მარა ჩვენ ამ ხანათ მარტო სოფლის მასწავლებელთა შესახებ მოყვანილ ცნობებს გადმოვკეთებ, რადგანაც ჩვენი აზრით უკიდურეს გასაპირს აღმზრდელთა შორის სახალხო მასწავლებელი ითმენს.

აი რას იწერება ერთი სკოლის მზრუნველი: «საწარმოვო დაწესებულებათა მუშები, რკინის გზის მოსამსახურენი, აფთიაქებში მამუშავენი, და კიდევ სხვა კატეგორიის მუშები ხმას კმალებენ და თავის გასაპირს საჯაროთ აცხადებენ. ეკონომიური მდგომარეობის გაუჯობისათვის თხოულობენ.

მხოლოთ ერთი კლასი, მწრომელთა კლასი, რომელსაც ყველაზე შერი უფლება აქვს თავისი მოითხოვოს, ხმას არ იღებს და საზოგადოთ მოძრაობის გარეშე დგას. ვინ არიან იმნი? ეს გახლავთ ყველასაგან მივიწყებული სოფლის მასწავლებელნი. ეს ის ჩემი მუშაები არიან, რომელთაც ჩვენს ხ.ლ-ში განათლების სხივი შეაქეთ, რომელნიც ზალხ-ს თვით ცნობიერების გადვიცებას ემსახურებიან. თუმცა მთელი ეს კლასი სახალხო მასწავლებელთა უკიდურეს გასაპირს ითმენს, ნახევრათ მშვიტი-მწყურვალთა, მაგრამ თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის ხმას არ იღებს; მასწავლებელთა გასაპირის მტკიცება საჭირო არ არის, რადგან ყველა სალი გონების ადამიანი მიხედება თუ რა შეუძლიან იმ მასწავლებლებს რომელიც თვეში 15 ში მანეთამდე ჯამაგირს იღებენ. ამიტომ საჭიროა დაწესდეს მინიმუმი (ე. ი. უმცირესი ჯამაგირი) მასწავლებელთა ჯამაგირისა, რომელითაც უნდა შევიდოს მას უსაკრიოესი მოთხოვნის დაკმაყოფილება. ჩვენი აზრით ასეთი ჯამაგირი არ შეიძლება თვეში 50 მანეთზე ნაკლები დარჩეს. განა სირცხვილი არ არის რუსის ხალხისათვის, რომ იმისი საუკეთესო მოღვაწეები, რომლებსაც განათლების სხივი შეაქეთ მათი ბავშვების გონებაში, ისეთ გასაპირს ითმენდენ, როგორიც დღეს ადგათი?»

მეორე ავადგს ერთი მასწავლებელი წერს, რომ თანამედროვე საზოგადო მოძრაობას მხოლოთ მასწავლებელთა ხმა აკლია, ხმა სამართლიანი, რადგანაც უმეტესი გასაპირი არც ერთ სხვა მოღვაწეს არ

ადგას. ავტორი ადარებს სოფლის მასწავლებელს და ქარხნის მუშის მდგომარეობას და აი რა გამოყავს: პეტროლის ქარხნის მუშა საშვალო რიცხვით იღებს 48—50 მანეთამდე, თუცა ზოგჯერ ჯამაგირი 120 მანეთამდეც ადისო. სოფლის მასწავლებელთა ჯამაგირი კი უმთავრესათ 15—35 მანეთს არ აღემატება. ამასაც ისიც უნდა დაეუბნათო, რომ მუშას როგორც ქალაქის მცხოვრებს შეიძლება აქვს თავისი შვილები აღზარდოს, ხოლო სოფლის მასწავლებელი ამ საშვალეებს მოწყვეტილია შორი მანძილით, უზომო შრომას და უკიდურეს სიღარიბეს არა ნაკლები გავლენა აქვს მასწავლებელთა ჯან მრთელობაზე; საზარელი სენი, ბლექი მასწავლებელთა შორის ძლიერ მოვლენა არის.

დღეს, როდესაც მთელი რუსეთი ელვავს, როდესაც ყველა თავისის გასაპირზე დაღალებს და მომავალი ცხოვრების გაუმჯობესობას ცდილობს ძლიერ ვაკვირებს მასწავლებელთა ასეთი მკვდრული, სამარისებური სიჩუმე, ჩვენი აზრით შეიძლება მოითხოვონ 1) მასწავლებელთა კავშირები, 2) სამოსწავლებლო კასები 3) კურსები და კრებები, რომელზედაც მასწავლებელს თავისუფლათ უნდა შეეძლოს მსჯელობა, როგორც საკუთარი გასაპირის, ისე გლეხ კაცობის შესახებაც.

მეორე მასწავლებელი (ყირიმელი) სხვათა შორის ამბობს: «ახლა იკითხეთ რამდენი უფროსი, რამდენი მზრუნველი ყავს სოფლის მასწავლებელს: 1) შკოლის მზრუნველი, 2) საზოგადოება და თითოეული იმისი წევრი; 3) სოფლის მწერალი; 4) მამასახლისი, 5) მღვდელი, 6) ზოქაული, 7) მახრის უფროსი და ასე ზევით რამდენიც გინდათ. ყველა ჩამოთვლილი პირი მზრუნველია, ყველას ანკარიში უნდა აძლიოს საბარალო მასწავლებელმა. ყველას უნდა ახიამოვნოს, რომ თავის უზომო შრომით მოპოებული ლუკმა პური არ დაკარგოს. ნუთუ მასწავლებელთა გასაპირს ბოლო არ მოეღებ? ნუთუ ზედ-მეტი მზრუნველები არ ჩამოეცლებიან მას? ნუთუ მისი სიცოცხლე ასე მათხოვრული იქნება შემდეგ შთაც! სად არის მასწავლებელთა სამართლიანი ხმა? რატომ ასე გაჩემებულან ისინი ვისაც ყველაზე მეტი აქეთ სათქმელი?»

მართლაც საოცარი მასწავლებელთა დუმილი; როდესაც მთელი ქვეყანა ელვავს და შფოთავს, როდესაც ყველა იმაზე ფიქრობს თუ როგორ მოაწყოს განახლებულ ცხოვრებაში თავისი მომავალი, მასწავლებელთ სრული გულგრილობა და დაუდევრობა ეტყობათ. უმთავრესი იარაღი ხალხის კეთილ-დღეობისა და გათვითცნობიერებისა-სახალხო სკოლა და სახალხო სამეცნიეროები თითქმის უტოროსუფლოთ დარჩენილან. ვინ უნდა აღმადლოს ხში ამ წმინდა დაწესებულებათა ინტერესების დასაცავათ? ვინ და იმას ვისაც უკეთ ემისი სოფლის სკოლის გასაპირი, ვინც ხელ-მძღვანელი იყო მისი. მაშ სად არიან სოფლის მასწავლებლები? რათ არ იკრიბებიან და არ აცხადებენ თვითანთ მოთხოვნებს ისინიც, როგორც საზოგადოებას სხვა ენემქნენები ჩვენ გვრწამს, რომ სოფლის მასწავლებლები ჩქარა გამოფინილდებიან და დღევანდელ საერთო მოძრაობას ისინიც თავის ხმას შეუერთებენ.

რედ. კავშირ. ა. შ. როსტომაშვილი.

ყოველკვირული ჟურნალი

„მომზაურნი“

(წელიწადი მეხუთე — პირველი)

გამოდის 1905 წლის 16 იანვრიდან ვრცელი პროგრამით.

ჟურნალის ფასი გავზავნით კავკასიისა და რუსეთის ქალაქებში: ერთი წლით—5 მან., ნახევარი წლით—3 მან. ცალკე ნომერი—15 კაპ. აღერესის გამოცემა—40 კაპ. წლიური ფასის შემოტანა ნაწილ-ნაწილათა შეიძლება.

ხალის მოწოდება მიიღება:

ბმთლისში „მოგზაურის“ რედაქციას; წერაკობის გამავრცელებელ საზოგადოების მალაზიაში—შიო ქუჩა; შვილიან; ვ. გადილიას წიგნის მაღაზიაში (კიროვნი ქუჩა, № 7) და ნაძალადევი—წერაკობის საზოგადოების ბიბლიოთეკაში.

ბატონოზი—ანასტასია გოგოლაშვილთან და ბარ. კილაძის და თავარ თქილაძის წიგნის მაღაზიაში.
ბაძოზი—ტერენტი წერეთელთან (ქალაქის საბჭოში).
ბანჯაზი—ი. ევდოშვილთან. და ვასო გეთაშვილთან
ბუთიანოზი—ის. კვიციანიძისთან (აშხანაგ. „კოლხიდა“)
ოჯუბაძეთი—ს. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში და ქ-ნ თამარ შა-რაშიძისთან.
ჩოხატოშოზი—ალექსანდრე დოლიძისთან.
სენაქოზი—არსენ წითლიძისთან.
სამხატვროზი—ყარამან ნანეიშვილთან და ალ. მირანაშვილთან.
ხონოზი—ექიმ პ.ოლიკარ კიკელიძისთან და „რუსთაველის“ წიგნის მაღაზიაში.

ბიბოშოზი—ირაკლი დეკანოზიშვილთან.
წიხატოშოზი სოლომონ წულაძისთან. და ვახეილაძის წიგნის მაღაზიაში
სად. მისხილმოზი—ივანე ომიანიძისთან.
ს. გორი—არსენ კალაძის წიგნის მაღაზიაში.
 ჟურნალისთვის დაწესებული წიგნები და ყოველგვარი კორექტიონ-დენცია უნდა იგზავნებოდეს პირდაპირ რედაქციის სახელმძღვანელოში დასაბუქდათ გამოგზავნილი სტატიები და მოთხოვნები, რომელთა დაბეჭდვას რედაქცია ვერ სცნობს შექმნილად, შეინახება მ თვი-განმელობაში, ხოლო სხვა წერილები და კორექტიონდენციების შესებ რედაქცია არავითარ მიწერ-მოწერას არ კისრულობს. ვისაც რედაქციისგან წერილით პასუხის მიღება სურს, უნდა წარმოადგინოს ფოსტის ხარჯი.
სილანა და ანაბაზი—ნიკოლოზ ივანეს ძე ახმეტელაშვილთან.
თელავი—ქეთო ხარაფიშვილთან.
ფოთი—ანტონ ულენტთან.
 რედაქცია დაა დილის 10-დან შუადღის 2 საათამდე და საღამოს 8 საათამდე. რედაქცია იმუფობა: ტფილისში, ნიკოლოზის ქ., სსს. № 44

ფოსტის ადრესი: თიფლის. Редакция „МОГЗАУРИ“.

ბ ზ ი ლ ი ს ი ს
პერკო სამკურნალო

მკურნალის დ. ა. ვედევიანიშვილისა
 ავადმყოფებს იღებენ უოგელ დღე.

დ ი ლ ი თ:

- 3. ი. ზიზინაძე. კბილის—8—9 საათ.
- 3. მ. მაღალიშვილი შინაგანი. ოთხშაბ. 9—10 საათამდე და კვირამით 6—11 საათ.
- ა. ი. ბალარჯიშვილი.—ბავშვებისა 9¹/₂—10¹/₂ ს.
- 6. ბ. მულანი.—კურსა, ხახისა და ცხვ. 10—11.
- 3. დ. დამბაშვილი.—შინაგ. სამშ. ხუთშ. პარასკე და შაბათობით 11—12.
- 3. მ. მანსვეტოვი.—შინაგ. და ბავშვ 12—1 ს.
- დ. ა. ბაღვაშვილი შინაგანი და ნერვებისა 12—1 ს.
- მძ. ძალი მ. ქ. იოსელიანი ქალისა და საბავშვო, სამშ, ხუთშ. და შაბათ 12—1 ს
- ქ. ნ. დიასამიძე.—ვენერული და კანისა 12¹/₂—1¹/₂ საათ.
- ს. ს. ალექსი-მისხიშვილი.—ხირურგია 1—2.

ს ა ლ ა მ ო ს:

ს. ი. მარაძე.—შინაგ. 6—7 საათამდე
 ოპერაციების გაკეთება შეუძლიათ ვარკუშე ექიმ-ხირურგებისტ. ფასი რჩევას და დარიგებისს 50 კაპ., საავთმყოფოს აქვს ოცო-საწოდო. სამკურნალოში ოპერაციები მორიგებით, ვარკუშეში დღეში დასრ. 2-დან სამ მსხუთამდე. სოზოგადო და სომეხან—ნ მ.

ადრესი: კუთა, ველოკონიაევის ქუჩა (კუთის ხიდთან შეცხრე სახლი), სახლი აბრამოვისა, № 9, მიხეილის ქუჩიდან-კი 34 ბ.

ბილეთონი № 274.

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1905 годъ
 (Седьмой годъ изданія)
 на еженедѣльную газету
„ПРАВО“

выходящую безъ предварительной цензуры подъ редакціей пр.-доц. В. М. Гессена и Н. И. Лазаревского и при ближайшемъ участіи Г. В. Гессена, пр.-доц. А. И. Каминна, проф. П. Г. Петражицкаго, по прежней программѣ.

Годовые подписчики получаютъ въ качествѣ приложеній: *Сборникъ рѣшеній кассационныхъ департаментовъ и общаго собрания I-го и кассационныхъ департаментовъ Правит. Сената.*

Редакція даетъ годовымъ подписчикамъ „ПРАВА“ бесплатные отвѣты (въ количествѣ не болѣе 3-хъ) на юридическіе вопросы.

Въ „Правѣ“ помѣстили статьи слѣдующія лица: К. К. Арсеньевъ, проф. Берн. ун. В. И. Борткевичъ, пр.-доц. Ф. А. Вальтеръ, М. М. Винаверъ, проф. А. К. Вульфбертъ, Л. В. Гантоверъ, М. И. Ганфманъ, сен. А. Г. Гасманъ, пр.-доц. М. Я. Герценштейнъ, проф. А. Х. Гольмстенъ, В. Голубевъ, пр.-доц. М. В. Горенбергъ, О. О. Грузенбергъ, проф. А. Г. Гусakovъ, пр.-доц. Н. В. Давыдовъ, проф. Н. Л. Дювернуа, Г. Г. Енягуловъ, В. В. Ельшеничъ, проф. С. И. Живаго, проф. А. А. Жижиленко, Н. И. Юрданскій, проф. И. А. Ивановскій, сен. А. Θ. Коци, баронъ С. М. Корфъ, Н. Е. Кудринъ, Н. И. Кузнецовъ, Г. А. Ландау, А. А. Леонтьевъ, В. О. Люстихъ, пр.-доц. Г. В. Михайловскій, проф. С. А. Муромцевъ, В. А. Мякотинъ, проф. В. М. Нецавъ, проф. П. И. Новгородцевъ, баронъ Б. Θ. Нольде, проф. Берлн. ун. Др. Оертманнъ, проф. М. Я. Пергаментъ, О. Я. Пергаментъ, проф. А. А. Пionтковский, И. А. Потѣхнъ, А. С. Пругавинъ, В. А. Пѣшеховъ, И. М. Рабиновичъ, М. А. Рейснеръ, Θ. И. Родичевъ, проф. Н. Н. Розинъ, В. И. Семевскій, В. Д. Спасовичъ, М. А. Стаховичъ, И. М. Страховскій, сенаторъ Н. С. Таганцевъ, Е. Н. Тарновскій, проф. кн. Е. Н. Трубецкой, проф. кн. С. Н. Трубецкой, пр.-доц. В. М. Устиновъ, проф. И. И. Фойницкій, В. В. Хижниковъ, проф. П. П. Цитовичъ, проф. Н. М. Цитовичъ, пр.-доц. Л. В. Шаландъ, проф. Г. Ф. Шершеневичъ, Гр. И. Шрейдеръ, Г. Н. Шгильманъ, И. Г. Шегловитовъ и др.

Поставивъ въ числѣ своихъ задачъ ознакомленіе читателей съ существующей судебною и судебно-административною практикою, а также разработку этой послѣдней, „Право“ уделяетъ широкое мѣсто судебнымъ отчетамъ, а также разбору рѣшеній, приговоровъ и административныхъ постановленій, представляющихъ принципиальный интересъ. Отчеты о всѣхъ дѣлахъ, рассмотрѣнныхъ въ кассационныхъ департаментахъ Правительствующаго Сената, печатаются въ ближайшихъ послѣ засѣданій номерахъ.

Въ Справочномъ отдѣлѣ печатаются: алфавитный списокъ лицъ несостоятельныхъ, ограниченныхъ и освобожденныхъ отъ ограниченія въ правоспособности; алфавитные списки уничтоженныхъ довѣренностей; списки дѣлъ, назначенныхъ къ ослушанію въ Прав. Сенатѣ, а также и *резолуции* по заслушаннымъ въ Сенатѣ дѣламъ.

Подписная цѣна: на годъ съ доставкой и пересылкой 7 руб., на полгода 4 руб. Допускается разсрочка: при подпискѣ 4 руб. и къ 1 мая 3 р. За границу на годъ—10 руб. Отдѣльные номера продаются по 20 к.

ГЛАВНАЯ КОНТОРА: С.-Петербургъ, Загородный пр. № 2, при юридическомъ книжномъ складѣ „ПРАВО“. Складъ высылаетъ всѣмъ желающимъ въ продажѣ книги по вопросамъ правовѣднія и обществовѣднія. Подписчики „Правы“ пользуются при выпискѣ частныхъ выданій скидкой въ размѣрѣ 5%.